

Μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής στις διμερείς συμφωνίες της Ελλάδας για την καταπολέμηση του εγκλήματος

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ
Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Περίληψη

Η πύκνωση των σχέσεων στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης τις τελευταίες δεκαετίες και ο πολλαπλασιασμός των ευκαιριών για τέλεση εγκληματικών πράξεων διασυννοριακού χαρακτήρα κατέστησε εμφανή την ανεπάρκεια αντιμετώπισης φαινομένων σε καθαρά εθνικό επίπεδο και, αν υπήρξε σαφής ανάγκη δημιουργίας ενός πολυμερούς διεθνούς νομικού πλαισίου αντεγκληματικής πολιτικής, αυτή δεν κρίθηκε επαρκής από μόνη της. Χρειάζονται συμπληρωματικές διεθνείς ρυθμίσεις, διμερούς χαρακτήρα, που προσφέρουν, τόσο στο ουσιαστικό όσο και στο διαδικαστικό επίπεδο, μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στις ικανού αριθμού διμερείς συμφωνίες που έχει υπογράψει η Ελλάδα, κυρίως με όμορες χώρες, αλλά όχι μόνο. Επισημαίνονται οι ομοιότητες και διαφορές που οι συμφωνίες αυτές παρουσιάζουν, διαφορές που καθορίζονται τόσο από τις επιμέρους ιδιομορφίες του αντικειμένου, όσο και από τις ιδιομορφίες των νομικών συστημάτων των αντισυμβαλλομένων κρατών.

1. Εισαγωγή

Η αντεγκληματική πολιτική στοχεύει όχι στην εξάλειψη, αλλά μάλλον στον περιορισμό του φαινομένου του εγκλήματος στα ελάχιστα δυνατά όρια. Προς τον σκοπό αυτό έχουν υιοθετηθεί προ πολλού μέτρα αντεγκληματικής πολιτι-

κής στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών, άλλοτε με μεγαλύτερη και άλλοτε με μικρότερη επιτυχία. Τα δεδομένα όμως που προέκυψαν τις τελευταίες δεκαετίες σε σχέση με την ανάπτυξη της αντεγκληματικής δράσης, ως συνέπεια αφενός της αύξησης της διασυνοριακής μετανάστευσης και της διαπερατότητας των συνόρων, αφετέρου της ανάδυσης νέων μορφών εγκληματικότητας διασυνοριακού χαρακτήρα, κατέστησε συνείδηση ότι το φαινόμενο αυτό δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποκλειστικά και μόνο με τα κατακερματισμένα μέτρα των εθνικών εννόμων τάξεων, αλλά θα πρέπει οι αντεγκληματικές προσπάθειες να βρουν ενιαία μορφή σε διεθνές επίπεδο.

Πράγματι, η προϊούσα αυτή συνειδητοποίηση κατέληξε στη σταδιακή υιοθέτηση πολυμερών διεθνών συμφωνιών ή συστάσεων, στο πλαίσιο ή υπό την αιγίδα διεθνών οργανισμών, που συνέβαλε ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Αυτά τα πολυμερή κείμενα είναι, μεταξύ άλλων, το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης κατά του οργανωμένου εγκλήματος (1994),⁵⁷ η αντίστοιχη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (2000),⁵⁸ η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών (1988),⁵⁹ η πολυμερής συμφωνία του 1999 μεταξύ των βαλκανικών χωρών, αλλά και της Ουγγαρίας και Μολδαβίας «Περί συνεργασίας για την πρόληψη και καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος»,⁶⁰ τα δύο Πρωτόκολλα της Σύμβασης του Παλέρμιο για την παράνομη διακίνηση ατόμων,⁶¹ η διακρατικού χαρακτήρα Συνθήκη Schengen της Ε.Ε. για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων,⁶² η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και τη δήμευση των προσόδων του εγκλήματος (1990),⁶³ η ποινική σύμβαση κατά της διαφθοράς (1999) του Συμβουλίου της Ευρώπης,⁶⁴ η Σύσταση του ίδιου Οργανισμού για την αντιμετώπιση του οργανωμένου και οικονομικού εγκλήματος,⁶⁵ καθώς και η αντίστοιχη για τις γενικές αρχές προς καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος,⁶⁶ άλλες διεθνείς και περιφερειακές συμβάσεις για την καταπολέμηση της διαφθο-

57. E/CONF 88/L 4.

58. Κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 3875/2010 (ΦΕΚ Α΄/158/2010).

59. Κυρώθηκε με τον Ν. 1990/1991 (ΦΕΚ Α΄/193/1991). Βλ. συνοπτικά Χ. Δημόπουλο, Η παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος (κατά την αγγλοσαξονική βιβλιογραφία), Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σ. 196-197.

60. Κυρώθηκε με τον Ν. 2865/2000 (ΦΕΚ Α΄/271/2000).

61. Κυρώθηκε με τον Ν. 3875/2010 (ΦΕΚ Α΄/158/2010).

62. Κυρώθηκε με τον Ν. 2514/1997 (ΦΕΚ Α΄/39).

63. Κυρώθηκε με τον Ν. 2655/1998 (ΦΕΚ Α΄/264/1998).

64. Κυρώθηκε με τον Ν. 3560/2007 (ΦΕΚ Α΄/103/2007).

65. No R (96) 5.9.1996.

66. Res. (2001) 11 (2001).

ράς (ΟΗΕ, ΟΟΣΑ, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ε.Ε.),⁶⁷ οι δράσεις της Financial Action Task Forces για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος,⁶⁸ η διεθνής σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (1999),⁶⁹ καθώς και η Σύμβαση για την ίδρυση του Κέντρου Επιβολής του νόμου στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.⁷⁰

Όμως, οι πολυμερείς αυτές συμφωνίες για την καταπολέμηση του εγκλήματος όσο χρήσιμες και απαραίτητες είναι, δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τις ειδικότερες περιστάσεις και τα ειδικότερα προβλήματα που παρουσιάζονται σε σχέση με εγκλήματα που έχουν ένα διμερή χαρακτήρα, είτε συνήθως, διασυνοριακό, είτε λειτουργικό. Για τον σκοπό αυτό έχει δημιουργηθεί ένα ολόκληρο δίκτυο διμερών συμβάσεων καταπολέμησης της διασυνοριακής εγκληματικότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα έχει συνάψει, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1980, πολλές διμερείς συμβάσεις, οι οποίες, κάτω από διαφορετικές ονομασίες, περιλαμβάνουν, ως επί το πλείστον εν πολλοίς ταυτόσημες, αν και διαφοροποιημένες, διατάξεις, γεγονός που επιτρέπει την ενιαία μελέτη τους.⁷¹ Οι συμφωνίες αυτές, που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας μελέτης, είναι οι εξής:

- Συμφωνία περί συνεργασίας στον τομέα της καταπολέμησης του εγκλήματος, μεταξύ Ελλάδας και Ρωσικής Ομοσπονδίας.⁷²
- Συμφωνία σε θέματα ασφάλειας και αστυνομικής συνεργασίας μεταξύ Ελ-

67. Σύμβαση ΟΟΣΑ (1997) κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 2656/1998, ΦΕΚ Α'/265/1998, Σύμβαση ΟΗΕ (2003) κυρώθηκε με τον Ν. 3666/2008, ΦΕΚ Α'/113/2008, Σύμβαση για θέματα αστικού δικαίου περί διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (1999) κυρώθηκε με τον Ν. 2957/2001, ΦΕΚ Α'/260/2001, Σύμβαση (της Ε.Ε.) περί καταπολέμησης της δωροδοκίας (1997) κυρώθηκε με τον Ν. 2802/2000, ΦΕΚ Α'/47/2000. Βλ. αναλυτικότερα Α. Μπρεδήμα, Διεθνείς ρυθμίσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς, στο: «Η διαφθορά και η καταπολέμησή της», Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, 2013, σελ. 11 επ.

68. Βλ. αναλυτικότερα Χ. Δημόπουλο, Εισηγήσεις εγκληματολογίας, Αθήνα 2008, σελ. 509 επ.

69. Κυρώθηκε με τον Ν. 3034/2002 (ΦΕΚ Α'/168).

70. Κυρώθηκε με τον Ν. 4054/2012 (ΦΕΚ Α'/45).

71. Διαφορετικού χαρακτήρα διατάξεις περιλαμβάνονται στις συμφωνίες: (α) Ελλάδας-Βουλγαρίας σχετικά με Διασυνοριακές Επιχειρήσεις για εναέρια Αστυνόμευση (Ν. 4185/2013, ΦΕΚ Α'/192), (β) Ελλάδας-Αλβανίας για την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανηλίκων (Ν. 3692/2008, ΦΕΚ Α'/183), Ευρωπαϊκής Κοινότητας-Ελβετίας για την καταπολέμηση της απάτης και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας εις βάρος των οικονομικών τους συμφερόντων (Ν. 3946/2011, ΦΕΚ Α'/69/2011), και οι οποίες δεν θα αποτελέσουν αντικείμενο εξέτασης στην παρούσα μελέτη.

72. Κυρώθηκε με τον Ν. 3215/2003 (ΦΕΚ Α'/311).

λάδας και Κυπριακής Δημοκρατίας.⁷³

- Συμφωνία σχετικά με τη συνεργασία σε θέματα εσωτερικής ασφάλειας, μεταξύ Ελλάδας και Γαλλικής Δημοκρατίας.⁷⁴
- Συμφωνία περί συνεργασίας στην καταπολέμηση του εγκλήματος, ιδιαίτερα της τρομοκρατίας, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και του οργανωμένου εγκλήματος, μεταξύ Ελλάδας και Δημοκρατίας της Σλοβενίας.⁷⁵
- Συμφωνία περί συνεργασίας στην καταπολέμηση του εγκλήματος, ιδιαίτερα της τρομοκρατίας, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και του οργανωμένου εγκλήματος, μεταξύ Ελλάδας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.⁷⁶
- Συμφωνία σχετικά με τη συνεργασία για την πρόληψη και την καταπολέμηση του εγκλήματος και ιδιαίτερα των οργανωμένων μορφών του, μεταξύ Ελλάδας και Δημοκρατίας της Σερβίας.⁷⁷
- Συμφωνία για την καταπολέμηση του εγκλήματος, ιδιαίτερα της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και της λαθρομετανάστευσης, μεταξύ Ελλάδας και Δημοκρατίας της Τουρκίας.⁷⁸
- Συμφωνία περί συνεργασίας στην καταπολέμηση του εγκλήματος, ιδιαίτερα της τρομοκρατίας, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και του οργανωμένου εγκλήματος, μεταξύ Ελλάδας και Ισλαμικής Δημοκρατίας του Πακιστάν.⁷⁹

2. Οι επί μέρους ρυθμίσεις των συμφωνιών

Τα σημεία που συνήθως ρυθμίζονται από τις συμφωνίες καταπολέμησης του εγκλήματος είναι: 1) Το πεδίο εφαρμογής, 2) τα μέσα πραγματοποίησης της συνεργασίας, 3) η πρόληψη και καταστολή αξιόποινων πράξεων, 4) η εκτέλεση των αιτημάτων, 5) η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, 6) η διαβίβαση πληροφοριών, 7) η υπαγωγή της εφαρμογής στην εθνική νομοθεσία, 8) η άρνηση εκτέλεσης του αιτήματος και γενικότερα της συμφωνίας, 9) η επίλυση των διαφορών, και 10) ορισμένα άλλα θέματα.

73. Κυρώθηκε με τον Ν. 3936/2011 (ΦΕΚ Α΄/56).

74. Κυρώθηκε με τον Ν. 3901/2010 (ΦΕΚ Α΄/215).

75. Κυρώθηκε με τον Ν. 3269/2004 (ΦΕΚ Α΄/186).

76. Κυρώθηκε με τον Ν. 3725/2008 (ΦΕΚ Α΄/255).

77. Κυρώθηκε με τον Ν. 3935/2011 (ΦΕΚ Α΄/55).

78. Κυρώθηκε με τον Ν. 2926/2001 (ΦΕΚ Α΄/139). Σημειωτέον ότι στο εφαρμοστικό Πρωτόκολλο, μεταξύ των δύο χωρών, του άρθρου 8, γίνεται μνεία της «παράνομης μετανάστευσης», αντί της «λαθρομετανάστευσης».

79. Κυρώθηκε με τον Ν. 3571/2007 (ΦΕΚ Α΄/124).

2.1 Το πεδίο εφαρμογής

Οι τομείς στους οποίους τα μέρη στη συμφωνία συνεργάζονται μνημονεύονται ως εξής:

1) Καταπολέμηση της τρομοκρατίας.⁸⁰ Δεν υπάρχει, στο σύνολο σχεδόν των συμφωνιών, περαιτέρω εξειδίκευση του θέματος, με εξαίρεση τις συμφωνίες Ελλάδας-Γαλλίας και Ελλάδας-Κύπρου, όπου, σε συνέχεια της παραπάνω μνημόνευσης, συμπληρώνεται σε ξεχωριστή διάταξη ότι «Στο πλαίσιο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, τα Μέρη προβαίνουν σε ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με: 1. Σχεδιαζόμενες, προετοιμασμένες ή διαπραχθείσες πράξεις τρομοκρατίας, τους τόπους διάπραξης και τα τεχνικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη διάπραξή τους. 2. Τρομοκρατικές οργανώσεις, πρόσωπα, ομάδες ή οντότητες που σχεδιάζουν, διαπράττουν ή αποπειρώνται να διαπράξουν τρομοκρατικές πράξεις στην επικράτεια του ενός εκ των Μερών και θίγονται τα συμφέροντα του άλλου».⁸¹

2) Καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος.

3) Καταπολέμηση της παράνομης καλλιέργειας, παραγωγής και διακίνησης ναρκωτικών, ψυχοτρόπων και προδρόμων ουσιών.

Υπάρχει περαιτέρω εξειδίκευση του θέματος:

«Για την καταπολέμηση της παράνομης παραγωγής, διακίνησης και εμπορίας ναρκωτικών, ψυχοτρόπων και προδρόμων ουσιών, τα δύο Μέρη λαμβάνουν συντονισμένα μέτρα και προβαίνουν σε ανταλλαγή πληροφοριών, εμπειριών και γνώσεων επί των νέων μεθόδων που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, για τη διακίνηση, απόκρυψη και διανομή, καθώς και επί των νέων μεθόδων για την καταπολέμηση αυτών, σύμφωνα με την Ενιαία Σύμβαση περί Ναρκωτικών του 1961, όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο Τροποποίησης του 1972, τη Σύμβαση περί Ψυχοτρόπων Ουσιών του 1971 και τη Σύμβαση του ΟΗΕ του 1988 κατά της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών και Ψυχοτρόπων Ουσιών».⁸²

4) Καταπολέμηση των παράνομων δραστηριοτήτων σχετικών με όπλα, συμπεριλαμβανομένων των βιολογικών, χημικών και ραδιενεργών όπλων, πυρο-

80. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 1,α, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1,1, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, γ', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 1, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 1,α, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 1.

81. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 4, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 4.

82. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 5, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 5, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, στ', Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, στ', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, στ', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 5.

μαχικών, εκρηκτικών, πυρηνικών υλικών, καθώς και ραδιενεργών και δηλητηριωδών ουσιών.⁸³

5) Καταπολέμηση του λαθρεμπορίου και των διεθνών παράνομων οικονομικών δραστηριοτήτων και της νομιμοποίησης των εσόδων (ξέπλυμα χρήματος) από εγκληματικές δραστηριότητες.⁸⁴

Στη Συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας προστίθεται «ο εντοπισμός, πρόληψη, καταπολέμηση και διερεύνηση ύποπτων οικονομικών συναλλαγών».⁸⁵

6) Καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Στη συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας η συνεργασία αφορά επί πλέον την εγκληματικότητα που συνδέεται με τη μετανάστευση.⁸⁶ Το ίδιο δε περιλαμβάνεται και στη συμφωνία Ελλάδας - Ρωσίας.⁸⁷ Σε δύο μόνο συμφωνίες γίνεται περαιτέρω εξειδίκευση, που επικεντρώνεται στο ζήτημα της επανεισδοχής των ατόμων τα οποία εισέρχονται παρανόμως στα σύνορα. Στη μία «Τα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συνεργάζονται στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Στο πλαίσιο αυτό θα επαναδέχονται τα άτομα που διασχίζουν παράνομα τα σύνορα ενός εκ των Μερών, προερχόμενα από την επικράτεια του άλλου Μέρους. Μέχρι να συναφθεί Συμφωνία Επανεισδοχής τα Μέρη θα επαναδέχονται τα άτομα που διαμένουν παράνομα στην επικράτεια του άλλου Μέρους, βάσει αντιπροσωπευτικών στοιχείων, που αποδεικνύουν την παράνομη μετανάστευση ή την υπέρβαση της νόμιμης διαμονής.

Για την επανεισδοχή των προαναφερόμενων προσώπων, οι αντίστοιχες διπλωματικές αρχές των δύο Μερών θα εκδίδουν άμεσα, κατόπιν αιτήματος ενός από τα Μέρη, τα απαιτούμενα ταξιδιωτικά έγγραφα για την επανεισδοχή, αφού έχουν ειδοποιηθεί για τον σκοπό αυτό τουλάχιστον πέντε εργάσιμες ημέρες πριν».⁸⁸

Η δεύτερη, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αναφέρει συνοπτικά ότι: «Τα Μέρη θα συνεργάζονται για την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης.

83. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 2, δ', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 4, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, δ', Ελλάδα- Σλοβενία, άρθρο 1, δ', Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 8, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 8. Η τελευταία συμφωνία περιορίζεται στην καταπολέμηση της παράνομης κατασκευής, διακίνησης και εμπορίας όπλων, πυρομαχικών, εκρηκτικών υλών και Ρ.Β.Χ.Π. υλικών.

84. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 4, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 4, Ελλάδα - Σλοβενία, άρθρο 1, ε', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, ε', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 5, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 2, ε', Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2.

85. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 5.

86. Άρθρο 1, 6.

87. Άρθρο 2.

88. Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 4.

Έως ότου συναφθεί η συμφωνία Επανεισδοχής, τα Μέρη θα επιτρέπουν την επανείσοδο ατόμων, δηλαδή υπηκόων τους, καθώς των υπηκόων τρίτων χωρών, οι οποίοι διέσχισαν ή πρόκειται να διασχίσουν παράνομα τα σύνορα ενός εκ των Μερών, και οι οποίοι προέρχονται από το έδαφος του άλλου Μέρους». ⁸⁹ Έχει όμως συναφθεί, μεταγενέστερα, Πρωτόκολλο για την εφαρμογή του άρθρου 8 παρ. 3 της παραπάνω συμφωνίας, ⁹⁰ η οποία περιλαμβάνει αναλυτικά διατάξεις για την απόδειξη της υπηκοότητας των υπηκόων των Μερών (άρ. 2), τα τεκμήρια υπηκοότητας των υπηκόων των Μερών (άρ. 3), την απόδειξη εισόδου υπηκόων τρίτων χωρών (άρ. 4), τα τεκμήρια εισόδου υπηκόων τρίτων χωρών (άρ. 5), τη διαδικασία επανεισδοχής (άρ. 6), τη διέλευση για το σκοπό επανεισδοχής (άρ. 7), την προθεσμία εκτέλεσης των υποχρεώσεων επανεισδοχής για υπηκόους τρίτων κρατών (άρ. 8) κ.ά.

7) Καταπολέμηση της πλαστογραφίας και μεταβολής κάθε είδους εγγράφου. ⁹¹

8) Καταπολέμηση της παραποίησης και παραχάραξης χαρτονομισμάτων, καθώς επίσης και κερμάτων, πιστωτικών καρτών, αξιών και άλλων πολύτιμων αντικειμένων. ⁹²

9) Καταπολέμηση των εγκλημάτων κατά της ανθρώπινης ζωής, υγείας, ελευθερίας και σεξουαλικής ακεραιότητας. ⁹³

Στη συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας αναμειγνύονται τα αδικήματα κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας με αυτά κατά της ιδιοκτησίας. ⁹⁴

10) Καταπολέμηση των εγκλημάτων κατά της παρουσίας και ιδιαίτερα της κλοπής και παράνομης διακίνησης οχημάτων. ⁹⁵

89. Άρθρο 8.

90. Κυρώθηκε με τον Ν. 3030/2002 (ΦΕΚ Α'163).

91. Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 2, ζ', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, ζ, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 1, ζ'. Άλλες συμφωνίες αναφέρονται σε επί μέρους όψεις της πλαστογράφησης: «πλαστογράφηση μέσω πληρωμής, εγγράφων ταυτότητας, διαβατηρίων και άλλων ταξιδιωτικών εγγράφων, πλαστογράφηση αδειών οδήγησης και άλλων συναφών εγγράφων (Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 7 και Ελλάδα-Γαλλία άρθρο 1, 7 και 9), πλαστογραφία και παραχάραξη παντός είδους εγγράφου αποδεικτικού της ταυτότητας (Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 7), Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 9).

92. Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 1, η', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, η', Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 1, η', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 8, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2. Αντίστοιχη διάταξη δεν περιλαμβάνεται στις συμφωνίες Ελλάδας - Κύπρου και Ελλάδας-Γαλλίας.

93. Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 1, θ', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, θ', Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 1, θ'. Στις άλλες συμφωνίες γίνεται χρήση του γενικού όρου «εμπορία προσώπων/ανθρώπων» (Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 5, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 5). Στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας γίνεται αναφορά στην «επιμετάλλευση της πορνείας άλλων» (άρθρο 2).

94. Άρθρο 1, 9.

95. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 13, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2 (in fine), Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο

Στη συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας η διάταξη αυτή συμπληρώνεται με την «πλαστογράφηση αδειών οδήγησης και άλλων συναφών εγγράφων».⁹⁶

11) Καταπολέμηση της παράνομης εμπορίας έργων πολιτιστικής κληρονομιάς και έργων τέχνης.⁹⁷

Στη συμφωνία Ελλάδας-Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και Ελλάδας-Πακιστάν προστίθενται οι πολύτιμοι λίθοι και μέταλλα, καθώς και άλλα πολύτιμα αντικείμενα,⁹⁸ ενώ στη συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας προστίθεται η καταπολέμηση «αξιών».⁹⁹

12) Καταπολέμηση των εγκλημάτων που σχετίζονται με την παραβίαση της νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας.¹⁰⁰

13) Καταπολέμηση των εγκλημάτων του διαδικτύου.¹⁰¹

14) Καταπολέμηση της διαφθοράς.¹⁰²

15) Καταπολέμηση των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος.¹⁰³

Μία σειρά από άλλα θέματα περιλαμβάνονται στο πλαίσιο της διμερούς συνεργασίας, τα οποία συμβάλλουν στην καταπολέμηση των εγκλημάτων:

1) Έρευνες σχετικά με πρόσωπα που αγνοούνται ή καταζητούνται.¹⁰⁴

2) Ασφάλεια επισήμων αντιπροσωπειών, κυβερνητικών απεσταλμένων, καθώς και άλλων προσώπων που απολαμβάνουν διπλωματικών προνομίων σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.¹⁰⁵

3) Βελτίωση μεθόδων και μέσων τήρησης και αποκατάστασης της δημόσιας τάξης και χειρισμού καταστάσεων κρίσης.¹⁰⁶

1, 9, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 2, 4, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, ι', Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 9.

96. Άρθρο 1, 9.

97. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 10, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 10, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 12, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, β'.

98. Άρθρο 1, ιβ' και 2, ιβ' αντίστοιχα.

99. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, 12.

100. Μόνο οι συμφωνίες Ελλάδας-Κύπρου, (άρ. 13) και Ελλάδας- Γαλλίας (άρ. 1, 11) περιλαμβάνουν σχετική διάταξη.

101. Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, ιδ', Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 13, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 13. Στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας αναφέρεται το «έγκλημα υψηλής τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένου του εγκλήματος που σχετίζεται με τους υπολογιστές» (άρ. 2), ενώ η συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας κάνει μνεία της καταπολέμησης «εγκληματικών πράξεων οι οποίες σχετίζονται με το ηλεκτρονικό έγκλημα» (άρ. 1, 16). Οι υπόλοιπες συμφωνίες (Ελλάδας-Σλοβενίας, Ελλάδας-Πακιστάν) δεν κάνουν καμία αναφορά στο έγκλημα αυτό.

102. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2.

103. Μόνο η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας περιλαμβάνει σχετική διάταξη (άρ. 2).

104. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 12.

105. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 14.

106. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 15.

4) Ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα της αρχικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης του αστυνομικού προσωπικού με σκοπό την προώθηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος, ιδίως στο πλαίσιο των υποχρεώσεών τους σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.¹⁰⁷

Η ως άνω απαρίθμηση των τομέων συνεργασίας για την καταπολέμηση του εγκλήματος δεν έχει περιοριστικό χαρακτήρα, αλλά μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να επεκταθεί και σε άλλους σχετικούς τομείς: «Τα Μέρη συνεργάζονται σε άλλους τομείς που αφορούν την εγκληματικότητα γενικά, την πρόληψη του εγκλήματος και την τήρηση της δημόσιας τάξης, εφόσον υπάρχει αμοιβαίο ενδιαφέρον».¹⁰⁸

Τρεις παρατηρήσεις μπορούν να γίνουν σχετικά με τη διάταξη αυτή: η πρώτη αφορά το γεγονός ότι μόνο η συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας προσδιορίζει ότι αυτή η επέκταση της συνεργασίας μπορεί να πραγματοποιείται τηρουμένης της προϋπόθεσης σύναψης σχετικής τροπολογίας στη συμφωνία.¹⁰⁹

Η δεύτερη αφορά τη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας, όπου όχι μόνο δεν υπάρχει η σχετική ακροτελεύτια διάταξη, αλλά μνημονεύεται ρητώς ότι «οι Αρμόδιες Αρχές θα συνεργάζονται ... συγκεκριμένα...».¹¹⁰ Σημαίνει άραγε αυτό ότι δεν μπορεί να γίνει σχετική επέκταση; Η απάντηση φαίνεται να βρίσκεται στην ίδια διαδικασία της τροπολογίας που προαναφέρθηκε για τη συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας, έστω και αν αυτό δεν μνημονεύεται ρητώς στο σχετικό άρθρο 2.

Η τρίτη παρατήρηση είναι ότι όλες οι συμφωνίες μνημονεύουν ρητώς τη δυνατότητα επέκτασης της συνεργασίας όσον αφορά την πρόληψη της εγκληματικότητας.¹¹¹

2.2 Μορφές συνεργασίας

Στο τμήμα αυτό των συμφωνιών καταπολέμησης του εγκλήματος καταγράφο-

107. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 16, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 16. Η συμφωνία Ελλάδα-Σερβίας αναφέρεται απλώς στην εκπαίδευση και επιμόρφωση του αστυνομικού προσωπικού (άρθρο 2, 9).

108. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, in fine, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 2, in fine, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 1, in fine, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, in fine, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, in fine.

109. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, in fine.

110. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 2.

111. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, in fine, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 1, in fine, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 1, in fine, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 1 in fine, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 2, in fine, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, in fine. Η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας δεν περιλαμβάνει παρόμοια ακροτελεύτια διάταξη, μνημονεύει όμως τη συνεργασία στην πρόληψη των εγκλημάτων (άρθ. 2).

νται οι τρόποι με τους οποίους επιτυγχάνεται η πραγματοποίηση της συνεργασίας. Στις περισσότερες συμφωνίες οι μορφές συνεργασίας καταγράφονται σε χωριστή διάταξη,¹¹² ενώ σε κάποιους άλλους τομείς συνεργασίας και μορφές συνεργασίας δίδονται με ενιαίο τρόπο.¹¹³ Πάντως, οι μορφές συνεργασίας δεν ακολουθούν ένα ενιαίο μοντέλο, αλλά διαφοροποιούνται ανάλογα με τις ανάγκες της συνεργασίας με τις εκάστοτε χώρες. Έτσι,

(α) υπάρχει κοινή πρόβλεψη για ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος.¹¹⁴ Η συνεργασία αυτή εξειδικεύεται περαιτέρω σε ορισμένες συμφωνίες: ανταλλαγή επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών,¹¹⁵ ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με εγκλήματα που προετοιμάζονται ή που έχουν διαπραχθεί, καθώς επίσης και με άτομα και οργανώσεις που εμπλέκονται σε τέτοια εγκλήματα.¹¹⁶ Ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και πληροφοριών οι οποίες βοηθούν στην πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος.¹¹⁷ Ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και πληροφοριών στον τομέα των συνοριακών ελέγχων, καθώς και της υλικοτεχνικής υποστήριξης των υπηρεσιών ελέγχου διαβατηρίων για την εξακρίβωση πλαστών ταξιδιωτικών εγγράφων και την αποτροπή της παράνομης εισόδου και λαθρομετανάστευσης.¹¹⁸ Ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών, πληροφοριών και βοήθειας σε νέες μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, τη διεθνή διακίνησή τους, την απόκρυψη και διανομή τους, καθώς και τις νέες μεθόδους καταπολέμησής τους.¹¹⁹ Ανταλλαγή πληροφοριών σε θέμα-

112. Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 3.

113. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1.

114. Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, Α, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, Α, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 1, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, Α.

115. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 17, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 17. Η συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας προσδιορίζει ότι η συνεργασία θα επιτευχθεί με ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών σχετικά με τη χρήση εγκληματολογικής τεχνολογίας, καθώς και μεθόδων και μέσων για την εγκληματολογική έρευνα (άρθ. 2,2). Το ίδιο γίνεται και στη συμφωνία Ελλάδας-Πακιστάν (άρθρο 3, β').

116. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, Α.

117. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 4. Οι συμφωνίες Ελλάδας-Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και Ελλάδας-Σλοβενίας περιλαμβάνουν μια διευρυμένη εκδοχή: «ανταλλαγή πληροφοριών για την πρόληψη κάθε μορφής εγκλήματος, ιδιαίτερα πράξεων τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος και παράνομης διακίνησης όπλων και ραδιενεργών υλικών» (άρθ. 2, ε').

118. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 3, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, γ', Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, γ'. Σημειωτέον ότι, η πρώτη συμφωνία αναφέρεται σε «λαθρομετανάστευση», ενώ οι υπόλοιπες δύο αναφέρονται σε «παράνομη μετανάστευση».

119. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 5, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, στ', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, στ', Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, στ'.

τα ασφάλειας μέσω μεταφορών (αεροπορικών, θαλάσσιων ή χερσαίων).¹²⁰ Ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών σε θέματα τροχαίας.¹²¹ Ανταλλαγή εργασιακής εμπειρίας, συμπεριλαμβανομένων διαβουλεύσεων, σεμιναρίων και αναβαθμισμένων προγραμμάτων.¹²² Ανταλλαγή στατιστικών στοιχείων, καθώς επίσης και εθνικών νομικών κειμένων, φυλλαδίων, δημοσιεύσεων και αποτελεσμάτων επιστημονικών ερευνών στον τομέα της εφαρμογής του νόμου.¹²³ Ανταλλαγή εμπειριών στη χρήση εργαστηριακής τεχνολογίας, καθώς και στις μεθόδους και μέσα εγκληματολογικής έρευνας.¹²⁴

(β) Μία δεύτερη ομάδα μορφών συνεργασίας περιλαμβάνει:

- την ανταλλαγή δειγμάτων νέων ταξιδιωτικών εγγράφων, σφραγίδων και τύπων θεωρήσεων εισόδου (visa) για την πρόληψη και καταπολέμηση της παράνομης διέλευσης των συνόρων,¹²⁵
- βελτίωση των μεθόδων και των μέσων διατήρησης και αποκατάστασης της δημόσιας τάξης και διαχείρισης κρίσεων,¹²⁶
- συνεργασία για την πραγματοποίηση ελεγχόμενων παραδόσεων ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, καθώς επίσης και προδρομών ουσιών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή τους σύμφωνα με τις νομοθεσίες και τις διεθνείς υποχρεώσεις των δύο κρατών,¹²⁷
- συνεργασία για έρευνα ατόμων που διαφεύγουν την ποινική δίωξη ή εκτέλεση ποινών, καθώς επίσης και εκείνων που φέρονται ως αγνοούμενοι,¹²⁸
- συνεργασία στον κοινωνικό τομέα και στον τομέα της ψυχαγωγίας των μελών των Αστυνομικών Σωμάτων, περιλαμβανομένης και της ανταλλαγής επισκέψεων για ψυχαγωγία στη βάση που θα συμφωνηθεί μεταξύ των Μερών,¹²⁹
- έρευνα και επιστροφή, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, κλαπέντων αντικειμένων που φέρουν αριθμούς ή συγκεκριμένα σημάδια, συμπεριλαμβανομένων πολιτιστικών και ιστορικών αξιών, οχημάτων και πυροβόλων

120. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 18, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 18.

121. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 19, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 19.

122. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, 1, ε'.

123. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, 1, στ', Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, η', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, ζ' και η', Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, ζ' και η', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 7.

124. Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, β', Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, β'.

125. Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 2, δ', Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 2, δ', Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 3, δ', Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 10.

126. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 8, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 1, 15.

127. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, 2, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 2, 6.

128. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, β'. Υπάρχει πρόνοια στη συμφωνία ότι δεν περιλαμβάνεται η έκδοση και αμοιβαία δικαστική συνδρομή σε ποινικά θέματα (άρθρο 3, 3).

129. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 1, 20.

όπλων, καθώς επίσης και αριθμημένων χροεογράφων και διαβατηρίων (εγγράφων ταυτότητας).¹³⁰

2.3 Η εκτέλεση αιτημάτων

Προσδιορίζεται εν πρώτοις ότι η συνεργασία στο πλαίσιο της συμφωνίας θα πραγματοποιείται βάσει αιτημάτων για παροχή βοήθειας εκ μέρους των ενδιφερόμενων Αρμόδιων Αρχών.¹³¹ Εξάλλου, οι δραστηριότητες που προβλέπονται στη συμφωνία διεξάγονται από τα Μέρη σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία.¹³² Οι περισσότερες από τις συμφωνίες δεν περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικά με τα αιτήματα και την εκτέλεσή τους, πλην της συμφωνίας Ελλάδας-Ρωσίας, που προσδιορίζει τον τρόπο (γραπτό ή προφορικό) της υποβολής τους και το περιεχόμενό τους,¹³³ ενώ λίαν αναλυτικές είναι οι διατάξεις σχετικά με την εκτέλεση του αιτήματος από την αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα.¹³⁴

Σημαντική όμως είναι η διάταξη που αναφέρεται στην απόρριψη του αιτήματος συνεργασίας και η οποία ανευρίσκεται σε όλες τις διμερείς συμφωνίες. Συνήθως υιοθετείται η εξής διάταξη: «Κάθε Μέρος μπορεί συνολικώς ή μερικώς να αρνηθεί τη συνεργασία ή την εκτέλεση του αιτήματος σε εκείνες τις περιπτώσεις που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την κυριαρχία, την ασφάλεια ή τα εθνικά του συμφέροντα ή είναι αντίθετες με την εθνική του νομοθεσία».¹³⁵ Η άρνηση εκτέλεσης υπάγεται επομένως στη διακριτική ευχέρεια τού προς ό το αίτημα κράτους, και, ενώ υπάρχει η δυνατότητα να διευθετούνται οι διαφωνίες σε σχέση με την ερμηνεία και εφαρμογή της συμφωνίας,¹³⁶ αυτή πραγματοποιείται μόνο με διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα Μέρη, και το πιθανότερο είναι το κράτος να μην αποδεχθεί το αίτημα του αιτούντος κράτους.¹³⁷

130. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 3, δ'.

131. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 4, 1.

132. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 2, 1, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 2, 1, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 1, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 6, 2, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 4, Ελλάδα Ρωσία, άρθρο 6, 4 και 12.

133. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 4.

134. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 6.

135. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 2, 2, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 5, 1, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 2, 2, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 5, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 6, 1, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 4, 1.

136. Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 10, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 10, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 9, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 13.

137. Αλλ' ακόμα και στην περίπτωση που μία διμερής συμφωνία δεν θα περιλάμβανε διάταξη σχετική με την απόρριψη του αιτήματος συνεργασίας, το «κενό» αυτό θα μπορούσε να κα-

Δύο μόνο διμερείς συμφωνίες περιλαμβάνουν, πλέον της προαναφερθείσας διάταξης, επί πλέον ρυθμίσεις:

Η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας μνημονεύει κατ' αρχάς τη «δημόσια τάξη» και τα «σημαντικά συμφέροντα» του κράτους ως λόγο απόρριψης των αιτημάτων, ενώ ως λόγος απόρριψης υιοθετούνται και οι διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους.¹³⁸ Η διαφοροποίηση αυτή δεν φαίνεται να έχει ουσιαστική διάσταση, αφού, όπως προαναφέρθηκε, το θέμα της απόρριψης των αιτημάτων ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του κράτους. Όσον αφορά τις διεθνείς υποχρεώσεις, σε όλες τις διμερείς συμφωνίες αυτό προκύπτει από διάταξη που προβλέπει ότι «Η παρούσα συμφωνία δεν θίγει τα δικαιώματα και υποχρεώσεις που προκύπτουν από άλλες διεθνείς συμφωνίες που δεσμεύουν τα Μέρη».¹³⁹ Εξάλλου, η αιτούμενη βοήθεια μπορεί να μην παρασχεθεί αν η εν λόγω πράξη με την οποία σχετίζεται το αίτημα δεν είναι κολάσιμη σύμφωνα με τον ποινικό νόμο του κράτους της Αρμόδιας Αρχής προς την οποία απευθύνεται το αίτημα.¹⁴⁰ Πρόκειται, εν προκειμένω, για την εφαρμογή του κανόνα «ne bis in idem».¹⁴¹

Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάταξη σύμφωνα με την οποία «Αν είναι δυνατόν, η Αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα, πριν λάβει μία απόφαση για απόρριψη του αιτήματος σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 2 του παρόντος Άρθρου, θα διαβουλευτεί με την αιτούσα Αρμόδια Αρχή προκειμένου να εξετάσουν αν η βοήθεια μπορεί να χορηγηθεί υπό όρους, τους οποίους η Αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα θεωρεί αναγκαίους. Αν η αιτούσα Αρμόδια Αρχή αποδεχθεί τη βοήθεια υπό τους όρους αυτούς, θα συμμορφωθεί μ' αυτούς».¹⁴²

λυφθεί από άλλη διάταξη της συμφωνίας, κατά την οποία «Κάθε Μέρος μπορεί να αναστείλει ολοσχερώς ή μερικώς την εφαρμογή της παρούσης συμφωνίας για λόγους εθνικής κυριαρχίας, ασφάλειας, εθνικού συμφέροντος, δημόσιας τάξης και δημόσιας υγείας». Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 11, 3, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 13, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 15, 4, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 10, 3, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 8, 3, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 12. Μόνο η συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας δεν περιλαμβάνει σχετική διάταξη.

138. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 5, 1.

139. Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 9, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 7, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 10, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 10, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 11, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 8.

140. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 5, 2.

141. Βλ. για τον κανόνα αυτό βλ. J. Pradel & G. Cortens, *Droit pénal européen*, 2η έκδ., Dalloz, Paris 2002, σελ. 80 επ. Και ειδικά για την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Ανθρώπου, βλ. Άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Νο 7 στην ΕΣΔΑ: «Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικασθεί ποινικά από το δικαστήριο του ίδιου κράτους για μία παράβαση για την οποία ήδη αθώωθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση, σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του κράτους αυτού». Η διάταξη αυτή όμως δεν αφορά τις διασυνοριακές καταστάσεις, αφού περιόριζεται στο εσωτερικό του κράτους. Βλ. και Pradel & Corstens, *οπ.π.*, σελ. 81.

142. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 5, 3.

Τέλος, ενώ στις περισσότερες διμερείς συμφωνίες η άρνηση της συνεργασίας θα κοινοποιείται γραπτώς στο άλλο Μέρος χωρίς καθυστέρηση,¹⁴³ στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας προστίθεται ότι η άρνηση ικανοποίησης του αιτήματος πρέπει να συνοδεύεται «από τις σχετικές διευκρινίσεις και τους λόγους για την απόρριψη».¹⁴⁴

Η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας περιέχει αναλυτικές ρυθμίσεις για την εκτέλεση του αιτήματος συνεργασίας, και συγκεκριμένα ότι το προς ό το αίτημα κράτος θα λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει, στο βαθμό που είναι δυνατό, ταχεία και κατάλληλη εκτέλεση του αιτήματος, ενώ το κράτος που υποβάλλει το αίτημα θα ενημερώνεται αμέσως για τις συνθήκες που παρεμποδίζουν ή καθυστερούν σημαντικά την εκτέλεση του αιτήματος.¹⁴⁵ Η Αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα έχει δικαίωμα να ζητήσει πρόσθετες πληροφορίες, που θεωρεί απαραίτητες για την ορθή εκτέλεση του αιτήματος.¹⁴⁶ Σε περίπτωση που η Αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα θεωρεί ότι η άμεση εκτέλεσή του θα μπορούσε να παρεμποδίσει ποινική δίωξη ή άλλες νομικές ενέργειες που πραγματοποιούνται στο κράτος της, μπορεί να αναστείλει την εκτέλεση, υπό την προϋπόθεση όρων που μπορούν να ορισθούν ως απαραίτητοι μετά από διαβουλεύσεις με την αιτούσα Αρμόδια Αρχή. Εάν η αιτούσα Αρμόδια Αρχή δέχεται τη βοήθεια υπό τους όρους αυτούς, θα συμμορφωθεί με αυτούς.¹⁴⁷

Όσον αφορά τη δεύτερη συμφωνία, μεταξύ Ελλάδας και Γαλλίας, σύμφωνα με την οποία «Κάθε Μέρος δύναται να απορρίψει ένα αίτημα κοινοποίησης πληροφοριών διατυπωμένο στα πλαίσια της παρούσας Συμφωνίας, εάν κρίνει ότι βάσει της εθνικής του νομοθεσίας, η αποδοχή του εν λόγω αιτήματος δύναται να προσβάλλει θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου».¹⁴⁸ Και εδώ υπάρχει διακριτική ευχέρεια του προς ό η αίτηση κράτους να κρίνει σχετικά.

2.4 Η προστασία της εμπιστευτικότητας

Οι διμερείς συμφωνίες συνεργασίας περιλαμβάνουν διατάξεις, άλλες από τις οποίες αναφέρονται στον εμπιστευτικό χαρακτήρα του αιτήματος συνεργασίας

143. Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 5, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 2, 3, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 5, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 4, 1, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 6, 1.

144. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 5, 4.

145. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 6, 1.

146. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 6, 3.

147. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 6, 5.

148. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 2, 4.

ας καθεαυτού, ενώ άλλες στη χρήση των πληροφοριών σε σχέση με τρίτες χώρες, ιδιαίτερα όμως στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

*(α) Ο εμπιστευτικός χαρακτήρας της διαδικασίας του αιτήματος
συνεργασίας*

Αυτό το σημείο αφορά αποκλειστικά την εμπιστευτικότητα του γεγονότος για το οποίο υποβλήθηκε η αίτηση, ανευρίσκεται δε μόνο στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας. «Η Αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα, μετά την αίτηση της αιτούσας Αρμόδιας Αρχής θα λάβει όλα τα απαραίτητα μέσα για να διασφαλίσει την εμπιστευτικότητα του γεγονότος για το οποίο υποβλήθηκε το αίτημα, του περιεχομένου του και των επισυναπτόμενων εγγράφων, καθώς και του γεγονότος παροχής βοήθειας. Εάν δεν είναι δυνατόν να εκτελεστεί το αίτημα χωρίς να διαφυλάσσεται η εμπιστευτικότητά του, η Αρμόδια Αρχή προς την οποία απευθύνεται το αίτημα, θα ενημερώσει γι' αυτό την αιτούσα Αρμόδια Αρχή και η τελευταία θα αποφασίσει κατά πόσο είναι αποδεκτό να εκτελεστεί το αίτημα υπό τις προϋποθέσεις αυτές».¹⁴⁹

*(β) Οι περιορισμοί σχετικά με τη δημοσιοποίηση ή γνωστοποίηση
των πληροφοριών σε τρίτη χώρα*

Η σχετική διάταξη, που περιλαμβάνεται σε όλες σχεδόν τις διμερείς συμβάσεις της Ελλάδας,¹⁵⁰ έχει ως εξής: «Κανένα Μέρος δεν μπορεί να δημοσιοποιήσει ή διαβιβάσει σε τρίτη χώρα οποιαδήποτε εμπιστευτική πληροφορία, εκτός και αν έχει τη συναίνεση του άλλου Μέρους». Πιο αναλυτική είναι η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας,¹⁵¹ χωρίς να αποκλίνει ουσιαστικά από την παραπάνω ρύθμιση: «1. Κάθε Αρμόδια Αρχή θα διασφαλίζει την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών και των εγγράφων που λαμβάνονται από την άλλη Αρμόδια Αρχή, αν είναι περιορισμένης χρήσης ή αν η Αρμόδια Αρχή που τα προμηθεύει δεν επιθυμεί τη δημόσια αποκάλυψή τους. Ο βαθμός του περιορισμού που εφαρμόζεται για τις ληφθείσες πληροφορίες και έγγραφα, θα επιβάλλεται από την παρέχουσα Αρμόδια Αρχή».¹⁵² 2. Τα αποτελέσματα της εκτέλεσης του αιτήμα-

149. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 6, 6.

150. Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 6, 3, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 7, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 4, 3, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 9, 1, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 5, 2.

151. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 7.

152. Την ίδια ρύθμιση περιλαμβάνει και η συμφωνία Ελλάδας-Κύπρου: «Πληροφορίες τις

τος, σύμφωνα μ' αυτή την Συμφωνία, δεν θα χρησιμοποιούνται χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση της παρέχουσας Αρμόδιας Αρχής για σκοπούς άλλους από αυτούς για τους οποίους ζητήθηκαν και δόθηκαν πληροφορίες. 3. Για να γνωστοποιηθούν σε τρίτο μέρος οι πληροφορίες και τα έγγραφα τα ληφθέντα από μία Αρμόδια Αρχή σύμφωνα με αυτή την Συμφωνία, θα είναι υποχρεωτική η προηγούμενη συγκατάθεση της παρέχουσας Αρμόδιας Αρχής».

(γ) Η προστασία των προσωπικών δεδομένων

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες ρυθμίσεις, που προστατεύουν τα συμφέροντα των κρατών Μερών, η παρούσα ρύθμιση αφορά την προστασία των συμφερόντων των ιδιωτών. Η τυπική διατύπωση που χρησιμοποιείται είναι η ακόλουθη: «Τα Μέρη δεσμεύονται να εφαρμόσουν όλες τις σχετικές διατάξεις που περιέχονται στους νόμους τους περί προστασίας δεδομένων, κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής κάθε είδους προσωπικών στοιχείων για τους σκοπούς της παρούσας Συμφωνίας».¹⁵³

Η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας δεν περιλαμβάνει αντίστοιχη διάταξη, σε αντίθεση με τη συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας,¹⁵⁴ η οποία είναι ιδιαίτερα αναλυτική στο θέμα:

«Η ανταλλαγή, επεξεργασία και τήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πραγματοποιείται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία κάθε Μέρους. Για να διασφαλιστεί η προστασία τους, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που κοινοποιούνται μεταξύ των Μερών, στο πλαίσιο της συνεργασίας που θεσπίζεται με την παρούσα Συμφωνία, υπόκεινται στους παρακάτω όρους:

1. Το Μέρος αποδέκτης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δύναται να τα χρησιμοποιήσει μόνον για το σκοπό και υπό τους όρους που ορίζει το αποστέλλον Μέρος, και στο πλαίσιο της προθεσμίας μετά την παρέλευση της οποίας τα δεδομένα πρέπει να καταστραφούν.

2. Το Μέρος αποδέκτης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενημερώνει το αποστέλλον Μέρος, κατόπιν αιτήματος, για την πραγματοποιηθείσα χρήση και τα αποτελέσματα των δεδομένων.

3. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα διαβιβάζονται μόνον στις αρμόδιες αρχές για τη δραστηριότητα για την οποία είναι αναγκαία: η διαβίβαση

οποίες το αποστέλλον Μέρος χαρακτηρίζει ως διαβαθμιστές τυγχάνουν του ανάλογου χειρισμού από το λαμβάνον Μέρος» (άρ. 9, 2).

153. Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 7, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 6, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 4, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 8, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 8.

154. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 8.

των εν λόγω πληροφοριών σε άλλες αρχές επιτρέπεται μόνον κατόπιν γραπτής συναίνεσης του αποστέλλοντος Μέρους.

4. Το αποστέλλον Μέρος εγγυάται την ακρίβεια των δεδομένων που κοινοποιούνται αφού προηγουμένως βεβαιωθεί για την αναγκαιότητα και την καταλληλότητα της κοινοποίησης αυτής προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Εάν διαπιστωθεί η διαβίβαση ανακριβών ή μη κοινοποιήσιμων δεδομένων, το αποστέλλον Μέρος ενημερώνει αμέσως το Μέρος αποδέκτη, το οποίο προβαίνει στη διόρθωση των ανακριβών δεδομένων ή την καταστροφή των μη κοινοποιήσιμων δεδομένων.

5. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να καταστρέφονται όταν παύουν να χρησιμοποιούνται από το Μέρος αποδέκτη. Το Μέρος αποδέκτη ενημερώνει αμέσως το αποστέλλον Μέρος για την καταστροφή των κοινοποιηθέντων προς αυτό δεδομένων, διευκρινίζοντας τους λόγους της καταστροφής τους.

6. Κάθε Μέρος τηρεί κατάλογο των δεδομένων που κοινοποιήθηκαν και της καταστροφής τους

7. Τα Μέρη εγγυώνται την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τους κοινοποιήθηκαν έναντι κάθε μη επιτρεπτής πρόσβασης, τροποποίησης και δημοσίευσής τους.

8. Σε περίπτωση καταγγελίας της παρούσας Συμφωνίας όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να καταστραφούν αμέσως». ¹⁵⁵

2.5 Η πρακτική εφαρμογή των συμφωνιών συνεργασίας

Οι διμερείς συμφωνίες περιλαμβάνουν ρυθμίσεις που στοχεύουν στην πρακτική εφαρμογή τους. Οι ρυθμίσεις αυτές ποικίλλουν από περίπτωση σε περίπτωση.

Έτσι, πρώτα καθορίζονται οι υπεύθυνες Αρχές κάθε Μέρους που έχουν τη γενική αρμοδιότητα της εφαρμογής της συμφωνίας, και που είναι το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης¹⁵⁶ ή το Υπουργείο Εσωτερικών¹⁵⁷ για την Ελλάδα. Συνήθως προβλέπεται η σύσταση μιας «Συντονιστικής Επιτροπής» ή «Επιτροπής Παρακολούθησης», η οποία είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή της συμφωνίας

155. Διάταξη αντίστοιχη με αυτή της παρ. 8, αλλά με συνοπτικό τρόπο, περιλαμβάνει και η συμφωνία Ελλάδα-Κύπρου (άρ. 8, 2): «Σε περίπτωση καταγγελίας της παρούσας Συμφωνίας όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν τύχει ανταλλαγής και επεξεργασίας πρέπει να καταστραφούν αμέσως».

156. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 1, 1.

157. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 7, 1.

και αποτελείται από τις Αρχές κάθε Μέρους που προαναφέρθηκαν.^{158,159} Στις Επιτροπές αυτές μετέχουν και εμπειρογνώμονες, ενώ μπορούν να παρακολουθούν τις συσκέψεις εκπρόσωποι άλλων Υπουργείων, εφόσον αυτό είναι απαραίτητο. Ρόλος της Επιτροπής είναι η προώθηση και αξιολόγηση της συμφωνίας.¹⁶⁰ Στη συνέχεια καθορίζονται οι Υπηρεσίες που είναι εντεταλμένες για την εφαρμογή των διαφόρων τομέων της συνεργασίας και αυτό γίνεται είτε απευθείας από τη συμφωνία,¹⁶¹ είτε προβλέπεται ο μεταγενέστερος καθορισμός και γνωστοποίησή τους στο άλλο Μέρος.¹⁶²

Προβλέπονται, επίσης, μία σειρά από άλλες ρυθμίσεις για την εφαρμογή των συμφωνιών:

(α) Τα Μέρη για άμεση συνεργασία σε πολύ επείγουσες περιπτώσεις θα ανταλλάξουν κατάλογο με τις εξουσιοδοτημένες Υπηρεσίες τους που είναι υπεύθυνες για την εν λόγω συνεργασία.¹⁶³

158. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 7, 2, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 7, 1, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 9, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 5, 1, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 6, 1. Μόνο στη συμφωνία Ελλάδας-Πακιστάν η Συντονιστική Επιτροπή προεδρεύεται από αντίστοιχους Γενικούς Γραμματείς των αρμόδιων Υπουργείων, πλην αν αποφασίζεται διαφορετικά από τους Υπουργούς (άρ. 6, 1).

159. Μόνο στην περίπτωση της συμφωνίας Ελλάδας-Γαλλίας δεν προβλέπεται παρόμοια Επιτροπή. Στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας δεν προβλέπεται μεν παρόμοια Επιτροπή, προσδιορίζεται όμως ότι οι Αρμόδιες Αρχές θα συγκαλούν συσκέψεις εργασίας ειδικών οποτεδήποτε συμφωνούν και οι δύο ότι είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν επείγοντα και ειδικά θέματα. Επαναλαμβάνεται και εδώ η μνεία για συμμετοχή αντιπροσώπων άλλων υπηρεσιών των δύο κρατών όταν αυτό θεωρείται απαραίτητο (άρ. 11).

160. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διατάξεις για τη γλώσσα στην οποία διεξάγονται οι εργασίες των Επιτροπών αυτών που είναι, κατά κανόνα, η αγγλική γλώσσα, χωρίς όμως να αποκλείεται η χρήση κάποιας άλλης διεθνούς γλώσσας, ευρέως ομιλουμένης (Ελλάδα-Σλοβενία, άρ. 5, 3, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρ. 7, 3) ή σε μετάφραση στα αγγλικά (Ελλάδα-Πακιστάν, άρ. 6, 3). Δεν γίνεται αναφορά στη γλώσσα, ως εικός, στη συμφωνία Ελλάδας-Κύπρου, αλλά και στη συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας, ενώ σιωπηλή παραμένει στο θέμα και η συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας. Τέλος, η συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας προβλέπει τη χρησιμοποίηση της ελληνικής, ρωσικής και αγγλικής γλώσσας «όταν αμοιβαίως συμφωνηθεί» (άρ. 9).

161. Στη συμφωνία Ελλάδας-Ερζεγοβίνης προσδιορίζεται ότι Υπεύθυνες Υπηρεσίες για την εφαρμογή της είναι: η Διεύθυνση Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (για την Ελλάδα) και ο Τομέας Διεθνούς Συνεργασίας του Υπουργείου Ασφαλείας (για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρ. 6, 4). Στη συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας είναι, αντίστοιχα, η Διεύθυνση Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας του Υπουργείου Δημόσιας Εσωτερικών και το Υπουργείο Εσωτερικών (άρθρο 8). Αντίστοιχες είναι οι Υπηρεσίες στις συμφωνίες Ελλάδας-Σλοβενίας (άρ. 4, 4), Ελλάδας-Πακιστάν (άρ. 5, 3) και Ελλάδας-Ρωσίας (άρ. 1, 2).

162. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 7, 7, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 7, 2.

163. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 7, 8, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 4, 4, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 6, 4, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 5, 3, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 7, 3. Στη συμφωνία Ελ-

(β) Τα Μέρη οργανώνουν συναντήσεις εμπειρογνομόνων προκειμένου να βελτιώσουν τη συνεργασία σε εξειδικευμένους τομείς, όποτε αυτό συμφωνηθεί.¹⁶⁴

(γ) Σε ορισμένες από τις συμφωνίες προβλέπεται ότι κάθε Μέρος μπορεί να αποσπά έναν ή περισσότερους Αξιωματικούς Συνδέσμους στη διπλωματική αποστολή ή προξενική αρχή του στην επικράτεια του άλλου Μέρους για ορισμένη ή αόριστη χρονική περίοδο.¹⁶⁵ Το έργο τους συνίσταται σε καθήκοντα πληροφόρησης και συμβουλών, και ειδικότερα η συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές του άλλου κράτους, και η προώθηση της ανταλλαγής πληροφοριών με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση εγκληματικών πράξεων και την παροχή βοήθειας στις αρμόδιες αρχές στις δραστηριότητές τους για επιτήρηση των εξωτερικών εθνικών τους συνόρων.¹⁶⁶ Στις δύο από τις παραπάνω συμφωνίες λαμβάνεται πρόνοια να μνημονευθεί ότι οι Αξιωματικοί Σύνδεσμοι δεν έχουν επιχειρησιακά καθήκοντα.¹⁶⁷ Στη συμφωνία, Ελλάδας-Κύπρου και μόνο, υπάρχει διάταξη σχετική με τους Αξιωματικούς Συνδέσμους που είναι αποσπασμένοι σε τρίτα κράτη, σε διεθνείς οργανισμούς και σε Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁶⁸

2.6 Άλλες διατάξεις

Άλλες ρυθμίσεις των διμερών συμφωνιών είναι αυτές που:

(α) Προσδιορίζουν ότι δεν θίγουν τα δικαιώματα και υποχρεώσεις που προκύπτουν από άλλες διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες που συνάπτονται

λάδας-Σερβίας δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη, ενώ στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας η αντιμετώπιση των επειγόντων και ειδικών θεμάτων γίνεται ad hoc.

164. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 7, 9, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 4, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 7, 4, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 3. Η συμφωνία Ελλάδας-Βοσνίας-Ερζεγοβίνης δεν περιλαμβάνει σχετική ρύθμιση, το ίδιο και η συμφωνία Ελλάδας-Σερβίας, ενώ στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας το θέμα αυτό καλύπτεται μερικώς με τη ρύθμιση του άρθρου 11.

165. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 6, 1, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 6, 1, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 6, 1. Μόνο στη συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας η σχετική ρύθμιση είναι στοιχειώδης και μη-δεσμευτική: «Τα Μέρη θα μελετήσουν την περίπτωση πιθανής ανταλλαγής αντιπροσώπων των Αρμόδιων Αρχών τους» (άρθρο 10).

166. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 6, 2, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 5, 2.

167. Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 6, 3, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 5, 3.

168. «Οι Αξιωματικοί Σύνδεσμοι ενός εκ των Μερών, που είναι αποσπασμένοι σε τρίτα κράτη, σε διεθνείς οργανισμούς και σε Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεριμνούν για τα συμφέροντα του άλλου Μέρους και εκτελούν στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων τους αιτήματα συνδρομής υπέρ αυτού, κατ' εφαρμογή της Απόφασης 2003/170/Δ.Ε.Υ. του Συμβουλίου της 27^{ης} Φεβρουαρίου 2003 για την κοινή αξιοποίηση των Αξιωματικών Συνδέσμων που τοποθετούνται στο εξωτερικό από τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου των Κρατών-Μελών της Ε.Ε.» (άρ. 6, 5).

από τα Μέρη,¹⁶⁹ ενώ η ίδια κατ' ουσίαν ρύθμιση περιλαμβάνεται και στο προοίμιό τους: «[Οι δύο Κυβερνήσεις] σεβόμενες τις διεθνείς συμφωνίες ... και υπό την επιφύλαξη των προηγούμενων δεσμεύσεών τους, βασιζόμενων σε διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες με τρίτες χώρες...».¹⁷⁰

(β) Η εφαρμογή των συμφωνιών υπόκειται στην εσωτερική νομοθεσία κάθε κράτους.¹⁷¹ Πάντως, και στις διμερείς συμφωνίες που δεν περιέχουν στο κείμενό τους αντίστοιχη διάταξη, δεν παύει να ισχύει η ίδια ρύθμιση, δεδομένου ότι γίνεται μνεία στο προοίμιό τους για σεβασμό της ισχύουσας νομοθεσίας των κρατών.¹⁷² Είναι δε γνωστό ότι οι διατάξεις του προοιμίου των διεθνών συνθηκών δεν έχουν μεν άμεση δεσμευτική ισχύ, χρησιμεύουν όμως για την ερμηνεία του κειμένου.¹⁷³

(γ) Οι συμφωνίες συνάπτονται για απεριόριστη περίοδο (ή αόριστο χρονικό διάστημα),¹⁷⁴ γεγονός που δείχνει τη βούληση των Μερών να θεωρήσουν τις συμφωνίες αυτές ως όχι κάτι το προσωρινό, αλλά διαρκές, δεδομένου ότι το έγκλημα και η καταπολέμησή του δεν έχει προσωρινό χαρακτήρα. Αυτό δε ανεξάρτητα από το γεγονός ότι τα Μέρη διατηρούν το δικαίωμα να τερματίσουν τη συμφωνία.¹⁷⁵

169. Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 10, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 9, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 11, Ελλάδα-Πακιστάν, άρθρο 8, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 7, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 14.

170. Ελλάδα-Σλοβενία, Προοίμιο, εδάφιο 3, Ελλάδα-Πακιστάν, Προοίμιο, εδάφιο 2, Ελλάδα-Ρωσία, Προοίμιο, Ελλάδα-Κύπρος, Προοίμιο, εδάφιο 2, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Προοίμιο, εδάφιο 4, Ελλάδα-Γαλλία, Προοίμιο, εδάφιο 2, Ελλάδα-Σερβία, Προοίμιο, εδάφιο 3. Σε δύο περιπτώσεις, που αφορούν κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Συμβουλίου της Ευρώπης, γίνεται αναφορά σε υποχρεώσεις εκ των δύο αυτών οργανισμών: στη συμφωνία Ελλάδας-Κύπρου αναφέρεται ότι «[τα Μέρη] λαμβάνοντας υπόψη τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την ιδιότητά τους ως Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης...» (Προοίμιο, εδάφιο 3), ενώ στη συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας γίνεται εξειδικευμένη αναφορά στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης της 28.1.1981 για την προστασία των ανθρώπων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ειδικότερα το άρθρο 9 αυτής (Προοίμιο, εδάφιο 3).

171. Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 12, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 4, 2, Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 6, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 2, 1.

172. Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Προοίμιο, εδάφιο 3, Ελλάδα-Πακιστάν, Προοίμιο, εδάφιο 2, Ελλάδα-Κύπρος, Προοίμιο, εδάφιο 1.

173. Βλ. J. Salmon (dir), Dictionnaire de Droit International Public, Bruylant, Bruxelles, 2011, σελ. 864-865.

174. Ελλάδα-Σερβία, άρθρο 11, Ελλάδα-Βοσνία-Ερζεγοβίνη, άρθρο 10, 2, Ελλάδα-Κύπρος, άρθρο 11, εδάφιο 2, Ελλάδα-Γαλλία, άρθρο 12, εδάφιο 2, Ελλάδα-Σλοβενία, άρθρο 8, 2, Ελλάδα-Ρωσία, άρθρο 15, 3.

175. Οπ.π.

3. Συμπεράσματα

Από τη μελέτη των εξετασθεισών διμερών συμβάσεων της Ελλάδας για την καταπολέμηση του εγκλήματος προκύπτει κατ' αρχάς ότι ακολουθείται ένα ενιαίο μοντέλο ως προς τις ρυθμίσεις και τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής. Αυτό αντανακλάται τόσο στο πεδίο εφαρμογής όσο και στις μορφές (μέσα) συνεργασίας, παρ' ότι σε ορισμένες συμφωνίες αυτές οι δύο κατηγορίες συγχέονται. Υπάρχουν, από την άλλη πλευρά, ορισμένες διαφοροποιήσεις στις ουσιαστικές ρυθμίσεις, οφειλόμενες όχι τόσο στην ελληνική πλευρά, όσο στα αντισυμβαλλόμενα κράτη, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Έτσι, παρατηρούμε ότι στη συμφωνία με τη Γαλλία δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, ενώ στη συμφωνία Ελλάδα-Ερζεγοβίνης η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης συνοδεύεται από ρυθμίσεις σχετικά με την επανεισδοχή των εν λόγω μεταναστών. Ένα δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι, ενώ σε μία σειρά από θέματα παρατηρείται ενιαία αντιμετώπιση από όλες, ή σχεδόν όλες, τις υπό εξέταση συμφωνίες (λ.χ. στην καταπολέμηση των ναρκωτικών, των παράνομων δραστηριοτήτων σχετικών με όπλα, των παράνομων οικονομικών δραστηριοτήτων κ.ά.), σε άλλες περιπτώσεις υπάρχει ένας κατακερματισμός των συμφωνιών ως προς τα επί μέρους θέματα. Έτσι, λ.χ., βρίσκουμε την καταπολέμηση των εγκλημάτων του διαδικτύου σε δύο μόνο συμφωνίες, ενώ αρκετά θέματα ανευρίσκονται σε μία μόνο συμφωνία (παραβίαση νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας, εγκλήματα κατά της ανθρωπίνης ζωής, υγείας, ελευθερίας και σεξουαλικής ακεραιότητας κ.ά.). Εξάλλου, παρατηρείται η αντιμετώπιση ομάδας θεμάτων στο πλαίσιο μιας μόνο συμφωνίας (Ελλάδας-Ρωσίας): καταπολέμηση της διαφθοράς, της εκμετάλλευσης της πορνείας, των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος, ή, στην περίπτωση της συμφωνίας Ελλάδα-Γαλλίας: έρευνα για πρόσωπα που αγνοούνται ή καταζητούνται, ασφάλεια επίσημων αντιπροσωπειών, βελτίωση μεθόδων αποκατάστασης της δημόσιας τάξης.

Ως προς τις μορφές συνεργασίας, υπάρχει μία ενιαία γενική πρόβλεψη για ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος, ενώ σε μία σειρά από άλλα θέματα (ναρκωτικά, στατιστικά στοιχεία και νομοθεσίες, παράνομη διέλευση των συνόρων), υπάρχει πρόβλεψη σε αρκετές συμφωνίες.

Στο θέμα της εκτέλεσης του αιτήματος συνεργασίας υπάρχει ενιαία στάση σε σχέση με την απόρριψή του όταν μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο η κυριαρχία και ασφάλεια του κράτους. Το ίδιο συμβαίνει όσον αφορά στο σεβασμό των υποχρεώσεων που προκύπτουν από άλλες διεθνείς συμφωνίες ή σε σχέση με

τους περιορισμούς σχετικά με τη δημοσιοποίηση πληροφοριών σε τρίτη χώρα, καθώς επίσης και στο θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Τέλος, ως προς τους μηχανισμούς εφαρμογής των συμφωνιών, όλες σχεδόν προβλέπουν τη σύσταση Ειδικής Επιτροπής.

Μία ακόμα γενική παρατήρηση που αξίζει να γίνει είναι ότι παρατηρείται μία σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στη συμφωνία Ελλάδας - Ρωσίας και στις άλλες διμερείς συμφωνίες σε μία σειρά από θέματα, όπως η εκτέλεση του αιτήματος συνεργασίας, ο εμπιστευτικός χαρακτήρας της διαδικασίας της συνεργασίας αυτής, η μη-αναφορά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων κ.ά., διαφοροποίηση που εκτιμάται ότι οφείλεται στην ιδιαιτερότητα της Ρωσίας ως χώρας που δεν έχει ενσωματωθεί πλήρως στο διεθνές γίγνεσθαι στο πεδίο της καταπολέμησης του εγκλήματος.

«Εὖ ζῆν» και αντεγκληματική πολιτική

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΣΠΙΝΕΛΛΗ

Ομότιμη Καθηγήτρια Εγκληματολογίας - Σωφρονιστικής,
Νομική Σχολή, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη

Με την έναρξη της χιλιετίας άρχισε μια εγκληματολογική συζήτηση, ιδίως μέσω της αγγλικής βιβλιογραφίας, αναφορικά με την «ευτυχία» ή το «εν ζην» και συγκεκριμένα το «υποκειμενικό εν ζην» ή την ολβιότητα - έννοια που δεν είναι φορτισμένη, όπως η «ευτυχία» (*happiness-subjective well-being*) η οποία επιδέχεται μέτρηση (ΟΟΣΑ, Ευρωβαρόμετρο κλπ). Στατιστικά στοιχεία για το επίπεδο «ικανοποίησης από τη ζωή» με το οποίο ποσοτικοποιείται για ερευνητικούς λόγους το «υποκειμενικό εν ζην» αξιοποιήθηκαν από επιστήμονες των κοινωνικών επιστημών και πρόσφατα και εγκληματολόγους. Στην παρούσα μελέτη τίθεται και εξετάζεται το ερώτημα, αν το «υποκειμενικό εν ζην» είναι δυνατόν να αποτελέσει πυξίδα ή μια ακόμη κατευθυντήρια αρχή για την χάραξη μιας σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η μελέτη του «υποκειμενικού εν ζην» (*subjective well-being*) της «ευτυχίας» / της «ευδαιμονίας» (*happiness*)/ ή της «ολβιότητας»¹⁷⁶ δεν είναι πρόσφατη. Πρόσφατη είναι η αντίληψη ότι δημιουργείται μια νέα διεπιστημονική επιστήμη,¹⁷⁷

176. Οι όροι χρησιμοποιούνται και εδώ, όπως και στις σχετικές δημοσιεύσεις και έρευνες εναλλακτικά. Η ιδέα συσχέτισης «υποκειμενικού εν ζην» και εγκληματολογίας διατυπώθηκε από την γράφουσα για πρώτη φορά στο βιβλίο της: Εγκληματολογία - Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, 3η έκδ. αναθ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ. 295 επ.

177. R. Layard, *Happiness: Lessons from a new science*, Penguin, New York, 2005.

συνοδευόμενη από διάφορες επί του θέματος περιοδικές εκδόσεις και από σχετική ηλεκτρονική έκδοση: Journal of Happiness Studies - An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being. Η έκδοση αυτή, μεταξύ 2000-2016, έχει στο ενεργητικό της 17 τόμους, 79 τεύχη, και περισσότερα από 740 άρθρα.¹⁷⁸

Τα τελευταία χρόνια το «υποκειμενικό ευ ζην» γίνεται αντικείμενο τακτικών μετρήσεων και υπάρχουν μάλιστα συστάσεις του ΟΟΣΑ να υιοθετήσουν οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες τέτοιες συστηματικές μετρήσεις για να βοηθήσουν τους σχεδιαστές πολιτικής.¹⁷⁹ Είναι αυτονόητο, ότι έχουν ήδη πραγματοποιηθεί μετρήσεις αυτού του τύπου από τον ΟΟΑΣΑ,¹⁸⁰ από το Ευρωβαρόμετρο,¹⁸¹ από τον οργανισμό δημοσκοπήσεων Gallup,¹⁸² αλλά και από εθνικά κράτη.

Στην παρούσα μελέτη θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε σε τρία βασικά ερωτήματα:

Το πρώτο, πώς ορίζεται το «υποκειμενικό ευ ζην»; Το δεύτερο, πώς διερευνάται μια τόσο αφηρημένη έννοια, όπως το «υποκειμενικό ευ ζην»; Και το τρίτο, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η έννοια αυτή ή τα υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα για τον σχεδιασμό αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής.

2. Ορισμοί του «υποκειμενικού ευ ζην»

Ένας απλός ορισμός του «υποκειμενικού ευ ζην» χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα που εκπονήθηκε το 2011 από τον ΟΟΣΑ για να μετρηθεί η πρόοδος της κοινωνίας ως προς το «ευ ζην». Στην έρευνα αυτή ως «υποκειμενικό ευ ζην» ορίστηκε το πώς οι πολίτες αντιμετωπίζουν τη ζωή τους ή σκέπτονται για τη ζωή τους και τί σχετικές εμπειρίες έχουν.¹⁸³ Τονίζεται η έννοια της υποκειμενικής αντίληψης, δηλ. ενδιαφέρει ή μετράται το πώς τα άτομα αυτά αισθάνονται για τη ζωή τους. Και ας θυμηθούμε ότι στην υποκειμενική αντίληψη στηρίζεται και η «σχετική αποστέρηση» (relative deprivation): ορισμένοι άνθρωποι αι-

178. [Link.springer.com/journal/10902](http://link.springer.com/journal/10902).

179. OECD (2013), Guidelines on measuring subjective well-being, OECD Publishing (<http://dx.org/10.1787/926419655-en>).

180. Βλ. ειδικά OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development (213a), OECD Guidelines on measuring subjective well-being, OECD Publishing (<http://dx.doi.org/10.1787/9789264191655-en>).

181. European Commission, Eurobarometer Qualitative Studies, Aggregate report, September 2011 (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/wellbeing_final_en.pdf).

182. <http://www.wellbeingindex.com>.

183. OECD, ό.π.σ. σελ. 3.

σθάνονται δυστυχείς, επειδή έχουν την αντίληψη ότι έχουν λιγότερα αγαθά ή χειρότερη υγεία από ό,τι άλλοι.¹⁸⁴

Σε έναν άλλο συνθετότερο ορισμό το «υποκειμενικό ευ ζην» ορίζεται ως η γνωστική και συναισθηματική αξιολόγηση της ζωής ενός ατόμου από τον ίδιο. Το «υποκειμενικό ευ ζην» είναι, δηλαδή, μία ευρεία έννοια που περιλαμβάνει ευχάριστες εμπειρίες, χαμηλά επίπεδα αρνητικών διαθέσεων και υψηλά επίπεδα ικανοποιήσεων ζωής.¹⁸⁵

3. Πώς διερευνάται το «υποκειμενικό ευ ζην»;

Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αποτελεί ένα είδος άσκησης μεθοδολογίας, δεδομένου ότι βασίζεται στην αναζήτηση ενδεικτών ή παραγόντων που είναι δυνατόν να συγκεκριμενοποιήσουν ή ποσοτικοποιήσουν την έννοια «υποκειμενικό ευ ζην». Οι ενδείκτες αυτοί, όπως προκύπτει και από όσα ήδη αναφέρθηκαν σχετικά με τον ορισμό του ευ ζην αφορούν την ικανοποίηση από τη ζωή.

Αυτό προκύπτει ανάγλυφα από τις 4 ερωτήσεις τις οποίες το Γραφείο Εθνικής Στατιστικής (Office National Statistics -ONS) του Ηνωμένου Βασιλείου πρόσθεσε στην Ετήσια Πληθυσμιακή Δημοσκόπηση (Annual Population Statistical Survey-APS). Σημειώνεται ότι οι ερωτώμενοι έπρεπε να απαντήσουν βάσει μιας κλίμακας που αριθμούσε από το 0 (=καθόλου) έως το 10 (= πλήρως), στις ακόλουθες ερωτήσεις:

Γενικά, πόσο ικανοποιημένοι είστε με τη ζωή σας αυτόν τον καιρό;

Γενικά, σε ποιο βαθμό αισθάνεστε ότι τα πράγματα που κάνετε στη ζωή σας έχουν νόημα/αξίζουν τον κόπο;

Γενικά, πόσο ευτυχής αισθανθήκατε χτες;

Γενικά, πόσο αγχωμένος αισθανθήκατε χτες;¹⁸⁶

Τόσο ο ΟΟΣΑ όσο και το Ευρωβαρόμετρο, σε εγχειρίδιο «Κατευθυντήριων Αρχών για τη Μέτρηση του Υποκειμενικού ευ ζην» (OECD Guidelines on

184. V. Nikolic-Ristanovic, «Making people happy is the best crime prevention: Towards a happy-making criminology», *European Journal of Criminology*, 11(4), 2014, σελ. 401-409, και ιδίως σελ. 402.

185. E. Diener, R.F. Lucas & S. Oishi, στο: C.R. Snyder & Shane J. Lopez (εκδ.), *Handbook of positive psychology*, Oxford University Press, Oxford, 2002, σελ. 63-73.

186. <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/method-quality/specific/social-and-welfare-methodology/subjective-wellbeing-survey-user-guide/subjective-well-being-frequently-asked-questions--faq-s-.html#>.

Measuring Subjective Well-being),¹⁸⁷ σε μια ποιοτική έρευνα-άσκηση στα 15 κράτη-μέλη της ΕΕ, μελετούν σε βάθος το θέμα των παραγόντων-ενδεικτών που επιλέγονται για τη μέτρηση του υποκειμενικού ευ ζην. Οι παράγοντες αυτοί στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου κάλυπταν τις εξής εννέα ευρύτερες περιοχές:

- Το «υποκειμενικό ευ ζην».¹⁸⁸ Στο πλαίσιο αυτό οι ερωτώμενοι απάντησαν πως η διάθεση ενός ανθρώπου μπορεί να έχει θετική ή αρνητική επίδραση στο ευ ζην αλλά και πως, αντίστροφα, η εμπειρία του ευ ζην μπορεί να επιδράσει στη διάθεση ενός ανθρώπου. Αυτό, φυσικά, σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τον χαρακτήρα του ατόμου και τη γενική θεώρησή του για τη ζωή. Επιπρόσθετα, το «υποκειμενικό ευ ζην» ενός ατόμου επηρεάζεται και από μια σειρά παράγοντες που δεν ελέγχονται, όπως η τύχη, το γενετικό του υπόστρωμα και η προσωπικότητά του. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και ελέγξιμοι παράγοντες, όπως το συγκεκριμένο σύστημα αξιών το οποίο ασπάζεται ένα άτομο (πχ. η καλλιέργεια της αξίας του να μοιράζεται κανείς με άλλους, το να είναι κανείς εξωστρεφής ή αλτρουιστής). Η ικανοποίηση που προέρχεται από την αίσθηση του να αισθάνεται κανείς καλά με τον εαυτό του, από το να έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στις αξίες του, από το να τυγχάνει αναγνώρισης ή και να βιώνει επιτυχίες, μπορεί να συμβάλλουν θετικά στο «ευ ζην». Θετικά επηρεάζουν το «ευ ζην» τόσο η προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη ενός ατόμου όσο και η σταθερότητα και η προβλεψιμότητα σε επίπεδο εργασίας αλλά και ζωής γενικά. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας οι ερωτώμενοι από την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Πορτογαλία και την Πολωνία απάντησαν ότι στο «υποκειμενικό ευ ζην» επιδρά η ικανότητα του να έχει κανείς προσδοκίες, στόχους, όνειρα και την ικανότητα του να μπορεί να εκπληρώνει τις επιθυμίες του. Ερωτώμενοι από άλλα κράτη συνδύασαν το «ευ ζην» με τη δυνατότητα ατομικής αυτο-διάθεσης και την ύπαρξη στην κοινωνία που ζουν ευκαιρίες για επιλογές.¹⁸⁹
- Οικονομική και επαγγελματική κατάσταση. Η πλειονότητα των ερωτώμενων τόνισε τη σημασία των χρημάτων για το «ευ ζην», όχι μόνο γιατί με αυτά καλύπτει κανείς δαπάνες για πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες (δυνατότητες προσφοράς, παρακολούθηση προγραμμάτων γυμναστικής κλπ.), αλλά και γιατί με τα χρήματα καλύπτονται οι βασικές ανάγκες και έχει κανείς μια ειρηνική οικογενειακή ζωή. Εξάλλου η ύπαρξη σταθε-

187. <http://www.oecd.org/statistics/Guidelines%20on%20Measuring%20Subjective%20Well-being.pdf>.

188. Στο παρόν κείμενο εναλλάσσεται ο όρος «υποκειμενικό ευ ζην» με το «ευ ζην». Όπου επομένως αναφέρεται μόνο το «ευ ζην» εννοείται το «υποκειμενικό ευ ζην».

189. European Commission, Eurobarometer Aggregate report, 2011, όπ.π., σελ. 7-8.

ρής εργασίας που να ικανοποιεί τον εργαζόμενο θεωρήθηκε ότι συμβάλλει στο «υποκειμενικό ευ ζην».¹⁹⁰

- Εκπαίδευση και πνευματική ανάπτυξη. Η παιδεία συντελεί τόσο στην απόκτηση γνώσεων όσο και στην έκθεση σε νέες ιδέες, άρα συντελεί στο «ευ ζην». Πολλοί ερωτώμενοι για να αισθάνονται ικανοποιημένοι από τη ζωή πρέπει να έχουν εκπαιδευτικές ευκαιρίες που να καλύπτουν όχι μόνο τους ίδιους αλλά και τα παιδιά τους, με την έννοια ότι οι γονείς πρέπει να έχουν τα μέσα να τα σπουδάσουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα στα οποία επιθυμούν οι γονείς.¹⁹¹
- Υγεία και διατροφή. Η καλή υγεία θεωρήθηκε ως ο σημαντικότερος όλων των παραγόντων επηρεασμού του «υποκειμενικού ευ ζην». Οι ερωτώμενοι όρισαν μάλιστα την υγεία ως την απουσία ασθένειας, πόνων ή κάθε παρεμβολή στην απόλαυση κοινωνικής ζωής. Σημαντικοί συντελεστικοί παράγοντες του «ευ ζην» θεωρήθηκαν η καλή φυσική κατάσταση που επηρεάζει την καρδιά και γενικά την υγεία, η διατροφή (το να υπάρχει τροφή και μάλιστα ποιοτικά καλή) και οι υπηρεσίες υγείας, όταν κανείς τις χρειάζεται. Τα χρήματα συνδέονται με τις υπηρεσίες υγείας εφόσον περισσότερα χρήματα σημαίνει πρόσβαση σε καλύτερες υπηρεσίες υγείας και φάρμακα, και οίκους ευγηρίας.¹⁹²
- Υποδομή. Τα χρήματα συνδέονται και με την ποιότητα της κατοικίας ή ακόμη και με την ύπαρξη μιας απλής στέγης. Οι ερωτώμενοι συνέδεσαν την ποιότητα ζωής και άρα το «ευ ζην» με παράγοντες όπως την καθαριότητα, την ασφάλεια, την ύπαρξη χώρων στάθμευσης στη γειτονιά, την εύκολη πρόσβαση σε ποικίλες υπηρεσίες, τα ποιοτικά δημόσια σχολεία, τη γειτνίαση με τα μέσα συγκοινωνίας, με τη φύση και την απουσία ατμοσφαιρικής ή ηχητικής ρύπανσης. Ακόμη και η παρουσία ή απουσία ευρύτερων περιβαλλοντικών προβλημάτων επηρεάζουν αρνητικά ή θετικά το «υποκειμενικό ευ ζην».¹⁹³
- Διαπροσωπικές σχέσεις. Οι φίλοι, οι οικογενειακές σχέσεις, τα παιδιά και τα εγγόνια, ακόμη και η επαφή με κατοικίδια και γενικά όλες οι κοινωνιακές σχέσεις που συναρτώνται με προσφορά, με στενή και με νόημα επικοινωνία, αναφέρθηκαν από τους ερωτώμενους ότι συμβάλλουν στο

190. Στο ίδιο.

191. Στο ίδιο.

192. Στο ίδιο.

193. Στο ίδιο, σελ. 8-9.

«ευ ζην».¹⁹⁴ Η οικογένεια μάλιστα μαζί με την εργασία και την προσωπική οικονομική κατάσταση αξιολογήθηκαν ως τρεις σημαντικότεροι παράγοντες του «ευ ζην».¹⁹⁵

- Δημόσια ζωή. Οι ερωτώμενοι αναγνώρισαν τη σημασία που έχουν για αυτούς και για το υποκειμενικό τους «ευ ζην» οι πράξεις των κυβερνώντων και των πολιτικών, δεδομένου ότι οι νόμοι και οι αποφάσεις τους μπορούν να δημιουργήσουν οικονομική και πολιτική σταθερότητα, θέσεις εργασίας, επενδύσεις, πολιτιστικές υποδομές. Εξίσου σημαντικοί είναι παράγοντες όπως η εμπιστοσύνη στους πολιτικούς θεσμούς, ελευθερία έκφρασης γνώμης, σεβασμός των δικαιωμάτων, και γενικά η κατάσταση μιας κοινωνίας όταν σε αυτήν υπάρχει επιθετικότητα, καταναλωτισμός και αρνητικές εικόνες και μηνύματα στα ΜΜΕ.¹⁹⁶
- Πολιτιστικές και θρησκευτικές δραστηριότητες. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου θεωρήθηκαν ότι συμβάλλουν στο «ευ ζην» διότι έτσι αναπτύσσει την προσωπικότητά του, εκτονώνεται, ξεκουράζεται, ξεφεύγει από την καθημερινή ρουτίνα κοκ. Για ορισμένους ερωτώμενους στο «ευ ζην» συντελεί η πνευματικότητα και η θρησκεία αλλά ορισμένοι ερωτώμενοι από τη Δανία και την Πορτογαλία έδωσαν έμφαση στην ευρύτερη έννοια της πνευματικότητας και όχι σε μια οργανωμένη θρησκεία.¹⁹⁷
- Περιβάλλον. Περίπου το ήμισυ των ερωτώμενων στα κράτη-μέλη απήντησαν ότι ο καιρός επηρεάζει το «ευ ζην» και μάλιστα θετικά στο βαθμό που στις χώρες τους δεν αντιμετωπίζουν φυσικές καταστροφές, όπως σεισμούς.¹⁹⁸

Αξιοπρόσεκτες διαφορές παρατηρήθηκαν ανάμεσα στις ομάδες των κρατών-μελών που τοποθετούνται σε υψηλότερη κοινωνική κλίμακα και σε αυτά που τοποθετούνται σε χαμηλότερη. Οι ερωτώμενοι των κρατών της πρώτης κατηγορίας ανέφεραν παράγοντες συντελεστικούς του «ευ ζην» την πνευματικότητα, την αναγνώριση, την αρμονία, την γαλήνη, την ευτυχία, την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου. Αντίθετα, οι ερωτώμενοι της χαμηλότερης κλίμακας αναφέρθηκαν στην ασφάλεια στην εργασία που ταιριάζει στις ικανότητες του εργαζόμενου, στον ικανοποιητική αμοιβή, στην ύπαρξη αρκετών χρημάτων για

194. Στο ίδιο, σελ. 9.

195. Στο ίδιο, σελ. 11.

196. Στο ίδιο.

197. Στο ίδιο.

198. Στο ίδιο.

να πληρώνει κανείς τους λογαριασμούς του ή σύνταξης ή αρκετής τροφής και αξιοπρεπές επίπεδο ζωής.

Διαφορετική ήταν και η θεώρηση των ενδεικτών υποκειμενικού «ευ ζην» από τους νεότερους ερωτώμενους από ό,τι από τους μεγαλύτερους στην ηλικία. Για παράδειγμα, οι νεότεροι ανέφεραν παράγοντες, όπως το να έχει κανείς χρόνο για τον εαυτό του, τύχη, τροφή και ποτά, εξωτερική εμφάνιση. Οι μεγαλύτεροι στην ηλικία ερωτώμενοι ανέφεραν παράγοντες όπως τη σταθερότητα, την ασφάλεια την άνεση.¹⁹⁹

4. Είναι αξιοποιήσιμη η έννοια του υποκειμενικού «ευ ζην» στη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής;

Με δεδομένο ότι οργανισμοί με κύρος συλλέγουν με ικανοποιητική μεθοδολογία σε μεγάλα δείγματα έγκυρα και αξιόπιστα στοιχεία, είναι εύλογο να αναρωτηθεί κανείς, αν θα μπορούσαν οι εγκληματολόγοι να αξιοποιήσουν τις υπάρχουσες μετρήσεις για το «υποκειμενικό ευ ζην» και να προτείνουν μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής. Πάλι, αν εκτιμούν οι εγκληματολόγοι ότι αυτές οι μετρήσεις δεν τους παρέχουν τα απαραίτητα λεπτομερή στοιχεία, ενδεχομένως, θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την έννοια του «υποκειμενικού ευ ζην», όπως αυτή αξιοποιείται από ψυχολόγους, οικονομολόγους, σχεδιαστές κοινωνικής πολιτικής, πολιτικούς επιστήμονες και κοινωνιολόγους.²⁰⁰

Πριν όμως απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά θεωρήθηκε σκόπιμη μια ταχεία αναδρομή στη σχετική βιβλιογραφία.

Πρώτα-πρώτα πρέπει να σημειώσουμε ότι μη εξειδικευμένες έρευνες έχουν δείξει ότι η «ευτυχία», η «ολβιότητα» ή το επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή συναρτάται με την ηλικία (άτομα άνω των 65 είναι γενικώς περισσότερο ευτυχισμένα από άτομα νεότερης ηλικίας), με το φύλο (οι γυναίκες είναι πιο ευτυχισμένες από τους άνδρες, αν και σε αυτό υπάρχουν και αντίθετες απόψεις), με την οικογενειακή κατάσταση (σύντροφοι ή παντρεμένοι είναι πιο ευτυχισμένοι από μοναχικά άτομα), με την εργασιακή κατάσταση (οι εργαζόμενοι είναι περισσότερο ικανοποιημένοι από τους ανέργους!) κοκ.

Από την ανασκόπηση της σχετικά πενιχρής εγκληματολογικής γραμματείας που είναι επικεντρωμένη στο «υποκειμενικό ευ ζην» προκύπτει ότι, πρώτες σε συχνότητα έρχονται οι δημοσιεύσεις που αφορούν τη θυματοποίηση και τον φόβο του εγκλήματος. Ωστόσο, μελέτες που να εστιάζουν στη σχέση μετα-

199. Στο ίδιο, σελ. 12-13.

200. Βλ. π.χ. G. Brulé & R. Veenhoven, «Freedom and happiness in nations: Why the Finns are happier than the French», *Psychology of Well-Being*, December, 2014, σελ. 4-17.

ξύ εμπειριών θυματοποίησης και επιπέδου ικανοποίησης από τη ζωή, δηλ. στο εάν οι ευτυχημένοι άνθρωποι θυματοποιούνται λιγότερο, σπανίζουν.²⁰¹ Διερευνάται, συνήθως, η αναμενόμενη υπόθεση ότι η θυματοποίηση συναρτάται με το επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή, το οποίο μειώνεται με την εμπειρία μιας θυματοποίησης. Πρόσφατη έρευνα στη Γερμανία έδειξε ότι η θυματοποίηση και τα εγκλήματα του δρόμου επηρεάζουν αρνητικά τα επίπεδα φόβου και ικανοποίησης από τη ζωή.²⁰²

Από την άλλη πλευρά, έχει προκύψει ότι το επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή των θυματοποιημένων ατόμων, σε μια πόλη του Καναδά, ήταν χαμηλότερο σε σχέση με αυτούς που δεν είχαν θυματοποιηθεί.²⁰³ Και μια έρευνα στη Νότιο Αφρική έδειξε ότι η προσλαμβανόμενη πιθανότητα θυματοποίησης και η έγνοια για την προσωπική ασφάλεια είχε μεγαλύτερη αρνητική επίδραση στο επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή από ό,τι η πραγματική θυματοποίηση. Ομοίως, εγκλήματα κατά του προσώπου επηρεάζουν περισσότερο αρνητικά την «ολβιότητα» και την προσωπική αίσθηση για ασφάλεια από ό,τι τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας.²⁰⁴ Σε άλλη έρευνα υποδηλώθηκε ότι στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας το επίπεδο ικανοποίησης μειώνεται σταδιακά, μετά από την παρέλευση δύο μηνών από το επεισόδιο.²⁰⁵ Τέλος, ελβετική εμπειρική μελέτη έδειξε ότι οι αρνητικές συνέπειες από τη θυματοποίηση στο επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή που προέρχονται από εγκλήματα κατά του προσώπου, και ιδίως από σεξουαλικά εγκλήματα, σωματικές βλάβες και απειλές, οι συνέπειες αυτές δεν επηρεάζονται από την οικογενειακή κατάσταση ή τη θέση στο επάγγελμα του θυματοποιούμενου προσώπου, δηλ. από παράγοντες ευνοϊκούς στο «ευ ζην».²⁰⁶

Εγκαταλείποντας το χώρο της θυματοποίησης, διαπιστώνουμε ότι ελάχιστες έρευνες εστιάζουν στη συσχέτιση επιπέδων εγκληματικότητας σε μια περιοχή αφενός και βαθμού ικανοποίησης από τη ζωή των πολιτών αυτών των περιοχών αφετέρου. Πάντως, έρευνα σε 15.000 αμερικανούς εφήβους έδειξε ότι οι ευτυχέστεροι έφηβοι είχαν λιγότερες πιθανότητες να έχουν εμπλοκή σε εγκλήματα και σε παραβάσεις που αφορούσαν εξαρτησιογόνες ουσίες, σύμφωνα με στοιχεία της Αστυνομίας. Σηριζόμενοι σε αυτό το εύρημα επιστήμο-

201. S. Staubli, M. Killias & B.S. Frey, «Happiness and victimization: An empirical study for Switzerland», *European Journal of Criminology*, 11(1), 2014, σελ. 57-72 και ιδίως σελ. 59.

202. M. Halsmaier, «Crime, fear and subjective well-being: How victimization and street crime affect fear and life satisfaction», *European Journal of Criminology*, 10(5), 2013, σελ. 515-533.

203. Staubli κ.ά. 2014, Happiness and victimization, όπ.π., σελ. 59.

204. Στο ίδιο.

205. Στο ίδιο, σελ. 60.

206. Στο ίδιο, σελ. 69.

νες διερωτήθηκαν μήπως η μη ικανοποίηση από τη ζωή ήταν ένας από τους παράγοντες που συνετέλεσαν στις εξεγέρσεις νέων και καταστροφές σε περιοχές του Λονδίνου πριν μερικά χρόνια.²⁰⁷

Αν η διερεύνηση σχέσεων «υποκειμενικού ευ ζην» και εγκληματικής συμπεριφοράς δεν έτυχε της προσοχής που είχε η έννοια της θυματοποίησης, δεν συμβαίνει το ίδιο με τον χώρο της φυλακής. Σε πρόσφατη μελέτη μετα-ανάλυσης στην οποία γίνεται ανασκόπηση σχετικών μελετών από το 1991, υπήρχαν ενδείξεις ότι ο παράγων μέτρησης του «υποκειμενικού ευ ζην», που αφορά την οικογένεια και μάλιστα οι επισκέψεις μελών της οικογένειας: α) είχε θετική επίδραση σε κρατούμενους, β) αμβλύνονταν τα συναισθήματα κατάθλιψης σε φυλακισμένες και εφήβους, γ) μειώνονταν σε κάποιο βαθμό ο αριθμός των παραβάσεων μέσα στη φυλακή, και δ) περιοριζόταν η υποτροπή ενώ αυξάνονταν οι πιθανότητες επιβίωσης εκτός φυλακής.²⁰⁸

5. Ένα παράδειγμα

Όταν η γράφουσα ήρθε σε επαφή με τον πακτωλό των στοιχείων που συγκεντρώνονται με τις έρευνες που αφορούν το «υποκειμενικό ευ ζην», η αρχική της σκέψη επικεντρώθηκε στις δυνατότητες αξιοποίησης των στοιχείων αυτών από τους εγκληματολόγους. Γι' αυτό και το σημείο αυτό έχει επιλεγεί για να δοθεί ένα σχετικό παράδειγμα. Στον Πίνακα που ακολουθεί αναγράφονται στοιχεία που αφορούν το «υποκειμενικό ευ ζην», έτσι όπως έχουν κατηγοριοποιηθεί σε τρεις ευρείες κατηγορίες: στην κατηγορία των πολιτών που παρείχαν στοιχεία σχετικά με το ότι «ευδοκούν», σε εκείνη που συγκεντρώθηκαν τα στοιχεία που σχετίζονταν με το ότι οι πολίτες «αγωνίζονται», και τέλος, στην κατηγορία των πολιτών που δήλωσαν ότι «υποφέρουν». Είναι αυτονόητο ότι όλοι οι πολίτες της Ευρώπης που απήντησαν στη σχετική έρευνα Gallup παρείχαν στοιχεία και ευδοκίμησης, και αγώνα και έντονων δυσκολιών. Ο Πίνακας που καταστρώσαμε χρησιμοποιεί από τον αρχικό Πίνακα της πηγής τα τέσσερα πρώτα κράτη που σημείωσαν υψηλό δείκτη στην κατηγορία του «υποφέρουν» και τα τέσσερα τελευταία κράτη με το χαμηλότερο δείκτη στην ίδια κατηγορία. Στον ίδιο Πίνακα προσθέσαμε τα εξής στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Βίβλο Στατιστικών της Εγκληματικότητας και της Ποινικής Δικαιοσύνης: α) σύνολο

207. Nikolic-Ristanovic 2014, Making people happy, όπ.π., σελ. 404.

208. K. de Claire & L. Dixon, «The effects of prison visits from family members on prisoners' well-being, prison rule breaking, and recidivism. A review of research since 1991», *Trauma, Violence and Abuse*, 18(2), 2017, σελ. 185-199, επίσης, πρβλ. Nikolic-Ristanovic, 2014, όπ.π., σελ. 403.

εγκλημάτων, β) ανθρωποκτονία με πρόθεση, και γ) κλοπές. Οι εγκληματολογικές στατιστικές αφορούν στοιχεία της Αστυνομίας (διαπραχθέντα εγκλήματα) και παρουσιάζονται σε 100.000 κατοίκους, άρα τα στοιχεία είναι συγκρίσιμα στο βαθμό μάλιστα που έχει ληφθεί ειδική πρόνοια από τους συντάκτες της Ευρωπαϊκής Βίβλου.²⁰⁹ Επίσης, τόσο η έρευνα για το «υποκειμενικό ευ ζην» όσο και τα εγκληματολογικά δεδομένα αφορούν το ίδιο έτος, το 2011, χρονική περίοδο που έχει αρχίσει ήδη η οικονομική κρίση στην Ελλάδα.²¹⁰

Πίνακας 1: Δεδομένα Gallup σχετικά με τις εκτιμήσεις οκτώ κατοίκων της ΕΕ για το πόσο ευδοκμούν (*thriving*), αγωνίζονται (*struggling*), ή υποφέρουν (*suffering*)

[ιεραρχημένα ανάλογα με τα ποσοστά της κατηγορίας «υποφέρουν»]*

Κράτη	Ευδοκμούν %	Αγωνίζονται %	Υποφέρουν %	Σύνολο εγκλημάτων	Ανθρωποκτονία με πρόθεση**	Κλοπές σύνολο
Βουλγαρία	5	50	45	1.745	2,6	961
Ρουμανία	18	50	28	-	-	-
Ουγγαρία	15	54	28	4.520	2,8	1.839
Ελλάς	16	57	25	1.716	1,9	871
Φιλανδία	64	60	3	8.525	8,2	2.814
Δανία	74	24	2	8.394	3,7	5.396
Λουξεμβούργο	45	54	1	-	-	-
Ολλανδία	66	33	1	7169	24,6	4020

Πηγή: OECD Guidelines on measuring subjective well-being, 2013, σελ. 187 και HEUNI, European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014, σελ. 32, 34, 46.

* Ο Πίνακας έχει διαμορφωθεί από τη συγγραφέα, η οποία πρόσθεσε στοιχεία για εγκληματικότητα και επέλεξε οκτώ κράτη από τα 25 που αναφέρονται στον πρωτότυπο Πίνακα.

** Περιλαμβάνονται και οι απόπειρες.

Η πρώτη παρατήρηση σχετικά με τον παραπάνω Πίνακα αφορά τη συνέπεια των δεδομένων σχετικά με το «υποκειμενικό ευ ζην» και την «ασυνέπεια»

209. Βλ. σχετικά HEUNI, European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014, Helsinki, σελ. 23-29, όπου αναφέρονται οι τρόποι μέτρησης, συλλογής στοιχείων κ.λπ.

210. Για περισσότερα βλ. Κ.Δ. Σπινέλλη, Οικονομική κρίση και εγκληματικότητα. Τρεις αφηγήσεις, Ποινικά Χρονικά, ΞΕ 2015, σελ. 641 επ.

ή την έλλειψη θετικών συσχετίσεων μεταξύ του «υποκειμενικού ευ ζην» και της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα: ως προς τη συνέπεια πρέπει να λεχθεί ότι οι πολίτες των κρατών που «υποφέρουν» έχουν χαμηλούς δείκτες στο «ευδοκμούν». Το αντίθετο, συμβαίνει με τους εντυπωσιακούς χαμηλούς δείκτες του «υποφέρουν» για την Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, τη Δανία και τη Φιλανδία.²¹¹ Εξάλλου, ως προς την έλλειψη θετικών συσχετίσεων πρέπει να αναφερθεί ότι οι πολίτες των κρατών που δηλώνουν ότι «ευδοκμούν», θα περίμενε κανείς να παρουσιάζουν χαμηλούς δείκτες εγκληματικότητας. Συμβαίνει όμως το αντίθετο. Παρουσιάζουν πολύ υψηλότερους δείκτες και στο σύνολο της εγκληματικότητας και στις ανθρωποκτονίες (παράδειγμα εγκλήματος κατά του προσώπου), και στις κλοπές (παράδειγμα εγκλήματος κατά της ιδιοκτησίας). Βεβαίως θα είχε ενδιαφέρον να αντιπαραβάλει κανείς περισσότερα εγκλήματα με το «υποκειμενικό ευ ζην» και να παρακολουθήσει τις τάσεις σε περισσότερα έτη. Εκ πρώτης όψεως, πάντως, φαίνεται ότι, αφενός, τα κράτη με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα έχουν μια κουλτούρα, μια παράδοση υψηλής εγκληματικότητας και αφθονία υλικών αγαθών που μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο κλοπών, και, αφετέρου, διαθέτουν καλά οργανωμένες στατιστικές υπηρεσίες και αστυνομίες που καταγράφουν το μεγαλύτερο τμήμα της εγκληματικότητας, σε αντίθεση με τα κράτη των οποίων οι πολίτες «υποφέρουν». Εξάλλου, διαψεύδεται ενδεχομένως η υπόθεση ότι η οικονομική δυσπραγία συνδέεται πάντα με υψηλή εγκληματικότητα. Ίσως όμως επαληθεύεται η υπόθεση ότι μικρό τμήμα πολιτών - αυτό που υποφέρει - τελεί ένα πολύ μεγάλο τμήμα από τα τελούμενα εγκλήματα. Όποιες ερμηνείες και αν προταθούν, είναι φανερό ότι τόσο ο Πίνακας αυτός όσο και γενικά η προτεινόμενη αξιοποίηση των ευρημάτων σχετικά με το «υποκειμενικό ευ ζην» προσφέρουν ερεθίσματα για περαιτέρω έρευνα και συζήτηση.

6. «Υποκειμενικό ευ ζην» και χάραξη πολιτικής

Δεν είναι λίγες οι βιβλιογραφικές αναφορές από τις οποίες προκύπτει ότι οι μετρήσεις του υποκειμενικού ευ ζην χρησιμοποιούνται ήδη ή είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν από όσους χαράσσουν πολιτικές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει για την αξιοποίηση του «υποκειμενικού ευ ζην» στην αντεγκληματική πολιτική η ακόλουθη αναφορά σε κείμενο του Γραφείου Εθνικής Στατιστικής (Office for National Statistics - ONS) του Ηνωμένου Βασιλείου. Αστυνομικοί συνέλεξαν στοιχεία σχετικά με το βαθμό ικανοποι-

211. Brulé & Veenhoven 2014, Freedom and happiness, όπ.π., σελ. 17.

ησης των πολιτών μιας περιοχής και στοιχεία για τα τελεσθέντα εγκλήματα στην ίδια περιοχή καθώς και του ποσοστού διαλεύκανσης των εγκλημάτων αυτών. Τα δεδομένα για το βαθμό ικανοποίησης από τις υπηρεσίες της Αστυνομίας έδειξαν ότι τους πολίτες απασχολούσε περισσότερο το αν έφτασε η Αστυνομία τη συγκεκριμένη μέρα και ώρα που τους είχε αναγγείλει, παρά η ταχύτητα αντίδρασης της Αστυνομίας. Στη συνέχεια, η Αστυνομία της περιοχής αυτής βάσει των ευρημάτων τροποποίησε τις διαδικασίες, άρα άλλαξε τη σχετική πολιτική της, και αυτό οδήγησε σε αύξηση της αποτελεσματικότητας και της ικανοποίησης του κοινού από τις αστυνομικές υπηρεσίες.²¹²

Εξάλλου, έχει υποστηριχθεί ότι με τα στοιχεία που προσφέρονται σχετικά με το «υποκειμενικό ευ ζην» η αντεγκληματική πολιτική μπορεί να διευρύνει τη συμμετοχή της πέρα από την πρόληψη της εγκληματικότητας και την αποζημίωση των θυμάτων. Ευρήματα μελέτης που πραγματοποιήθηκε στην Αυστραλία, δείχνουν σύμφωνα με τους συγγραφείς, ότι μπορεί και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τη χάραξη σχετικής πολιτικής, λ.χ. η ψυχο-κοινωνική στήριξη των θυμάτων για τη βελτίωση της ψυχολογικής διάστασης του «υποκειμενικού ευ ζην», καθώς και οι ιατρικές δαπάνες.²¹³ Η ιδέα του «υποκειμενικού ευ ζην» χρησιμοποιήθηκε σε κάποιο βαθμό και στο λεγόμενο κίνημα του Ιδρύματος «Ο Δρόμος προς την Ευτυχία». Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό διανεμήθηκαν σχετικά φυλλάδια στους πολίτες, και καταρτίστηκαν ειδικά αστυνομικοί και στρατιωτικοί. Η αξιολόγηση που ακολούθησε αυτά τα προγράμματα τεκμηρίωσε τη σημασία που έχει η ενδυνάμωση της θετικής συγκινησιακής κατάστασης των πολιτών για την πρόληψη της εγκληματικότητας, η οποία μειώθηκε σημαντικά μετά από την υλοποίηση τέτοιων προγραμμάτων στον Καναδά, τις ΗΠΑ, τη Γουιάνα, την Παλαιστίνη του Ισραήλ, το Κονγκό και τη Νότιο Αφρική.²¹⁴

Δεν θα έπρεπε να κλείσει αυτή η μελέτη χωρίς μια αναφορά σε μια αξιολογική βρετανική έκθεση που τιτλοφορείται «Ευ Ζην και Πολιτικές».²¹⁵ Εκεί, μεταξύ άλλων, δίνονται πέντε πεδία προτεραιοτήτων πολιτικής που αφορούν την πνευματική και σωματική υγεία των πολιτών και την ανάπτυξη χαρακτήρα στους ανηλίκους. Συγκεκριμένα προτείνεται στο επίπεδο α) της οικογένειας: στήριξη, β) του σχολείου: καλλιέργεια όχι μόνο γνώσεων αλλά

212. L. Tickler & S. Hicks, Measuring subjective well-being, July 2011, σελ. 14.

213. S. Mahuteau & R. Zhu, Crime victimisation and subjective well-being: panel evidence from Australia, IZA DP No. 9253, August 2015 (<http://ftp.iza.org/dp9253.pdf>).

214. Στο ίδιο.

215. Legatum Institute, Report 2014, Wellbeing and Policy, σελ. 73 (<http://li.com/docs/default-source/commission-on-wellbeing-and-policy/commission-on-wellbeing-and-policy-report---march-2014-pdf.pdf>).

και χαρακτήρων με αυτοέλεγχο, με δυνατότητα να αναβάλουν ευχαριστήσεις, με αντοχή στα δυσάρεστα της ζωής, κοκ. γ) της κοινότητας: ανάπτυξη εθελοντισμού και προσφοράς, αντιμετώπιση της μοναξιάς των άλλων, δημιουργία ενός περιβάλλοντος με θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και άφθονο πράσινο, δ) εισοδήματος και εργασίας: προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, μείωση της ανεργίας μέσω προγραμμάτων ενεργητικής πρόνοιας και ενίσχυση του «ευ ζην» στο χώρο εργασίας, και ε) διακυβέρνησης: δημιουργία αληθινών πολιτών προς τους οποίους θα δείχνεται περισσότερος σεβασμός και οι οποίοι θα έχουν περισσότερες εξουσίες, και υποχρέωση των κυβερνώντων να αποτελεί η μέτρηση του «ευ ζην» μέρος της πολιτικής, και να δίνονται στους πολίτες όσα αποτελέσματα τέτοιων ερευνών ζητούν επειδή τα έχουν ανάγκη.

Είναι φανερό ότι στη σχετική έκθεση προτείνονται μέτρα πολιτικής βάσει των ενδεικτών ή παραγόντων καθορισμού του «ευ ζην» (βλ. Παραπάνω υπό 3) και πρέπει να επισημανθεί ότι δίνεται έμφαση στο ότι η οπτική του «υποκειμενικού ευ ζην» μπορεί να οδηγήσει σε νέους τρόπους ανάλυσης πολιτικών και νέες πολιτικές προτεραιότητες.